

Võhandu jõe hoiuala kaitsekorralduskava 2015-2024

Keskkonnaamet 2015

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	5
1.1. Ala iseloomustus	5
1.2. Maakasutus	6
1.3. Huvigrupid.....	7
1.4. Kaitsekord.....	7
1.5. Uuritus.....	9
1.5.1. Läbiviidud inventuurid ja uuringud	9
1.5.2. Riiklik seire	10
1.5.3. Inventuuride ja uuringute vajadus	10
2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID.....	11
2.1. Kooslused – elupaigatüüp jõed ja ojad (3260).....	11
2.2. Elustik	20
2.2.1. Võldas (<i>Cottus gobio</i>).....	20
2.2.2. Hink (<i>Cobitis taenia</i>)	20
2.2.3. Vingerjas (<i>Misgurnus fossilis</i>).....	21
2.2.4. Rohe-vesihobu (<i>Ophiogomphus cecilia</i>).....	22
2.2.5. Paksukojaline jõekarp (<i>Unio crassus</i>)	22
2.2.3. Teised looduskaitseliselt väärtuslikud liigid	23
3. HOIUALA VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE NING KÜLASTUSKORRALDUS	26
4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE	28
4.1. Inventuurid, seired, uuringud	28
4.1.1. Tulemuslikkuse seire	28
4.1.2. Võhandu jõe hüdrobioloogiline ja hüdrokeemiline seire	28
4.1.3. Elupaikade ja kaitsealuste liikide seisundi uuring	28
4.1.4. Hutita veskikohast kaladele läbipääsu tagamine	28
4.1.5. Inimtekkeliste väiksemate rändetõkete likvideerimine.....	29
4.1.6. Koprapaisude ja muude looduslike voolutakistuste likvideerimine, kopra arvukuse reguleerimine	29
4.1.7. Tähiste paigaldamine	29
4.1.8. Tähiste hooldamine	30
4.1.9. Infotahvli paigaldamine	31
4.1.10. Kaitsekorralduskava uuendamine	31
4.1.11. Hoiuala laiendamine ja nime muutmine	31
4.2. Eelarve	31
5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE	35
KASUTATUD ALLIKAD	37
LISAD	40

LISA 1. Väljavõte looduskaitseseadusest	40
LISA 2. Kaitsekorralduskava koostamise käigus tehtud kaitsekorra ja piiride muutmise ettepanekute koond.	42
LISA 3. Väärtuste koondtabel.....	44
LISA 4. Fotod.....	46
LISA 5. Avalikustamise materjalid	50

Vastavalt looduskaitseaduse § 25 on kaitsekorralduskava hoiualade ja kaitsealade alapõhise kaitse korraldamise aluseks.

Kaitsekorralduskava kinnitab Keskkonnaameti peadirektor. Teave kaitsekorralduskava kinnitamise kohta avalikustatakse Keskkonnaameti kodulehel.

Käesoleva Võhandu jõe hoiuala (Võhandu jõe loodusala piires) kaitsekorralduskava eesmärk on:

- anda lühike ülevaade kaitstavast alast, selle kaitsekorrast, kaitse-eesmärkidest, rahvusvahelisest staatusest, maakasutusest, huvigruppidest ning alal läbiviidavast riiklikust seirest;
- analüüsida ala eesmärke ning anda hinnang iga põhiväärtuseks oleva liigi, elupaiga vm väärtuse seisundile;
- arvestades alale seatud eesmärke, määrata mõõdetavad kaitse-eesmärgid ja kaitsekorralduse oodatavad tulemused kaitsekorraldusperioodi lõpuks ning 30 aasta perspektiivis;
- anda ülevaade peamistest väärtusi mõjutavatest teguritest, kirjeldada kaitseks vajalikke meetmeid koos oodatavate tulemustega;
- määrata põhiväärtuste säilimisele, taastamisele ja tutvustamisele suunatud kaitsekorralduslike tegevuste elluviimise plaan koos tööde mahu, koha, ulatuse kirjelduse ja orienteeruva maksumusega;
- luua alusdokument kaitseala kaitsekorralduslike tööde elluviimiseks ja rahastamiseks.

Kaitsekorralduskava koostamisel viidi läbi kaasamiskoosolek ning avalikustamiskoosolek, millele eelnes kava eelnõu avaldamine Keskkonnaameti veebilehel (lisa 5).

Kava koostamist koordineeris Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regiooni kaitse planeerimise spetsialist Tiina Troškin (tel: 5301 0812; e-post: tiina.troshkin@keskkonnaamet.ee). Kava koostas OÜ Ökotasakaal ekspert Margo Hurt (tel: 53736731, e-post: hurdamargo@gmail.com).

KAITSEKORRALDUSKAVA ON VALMINUD „RIIKLIKU STRUKTUURIVAHENDITE KASUTAMISE STRATEEGIA 2007-2013“ JA SELLEST TULENEVA „ELUKESKKONNA ARENDAMISE RAKENDUSKAVA“ PRIORITEETSE SUUNA „SÄÄSTVA KESKKONNAKASUTUSE INFRASTRUKTUURIDE JA TUGISÜSTEEMIDE ARENDAMINE“ MEETME „KAITSEKORRALDUSKAVADE JA LIIKIDE TEGEVUSKAVADE KOOSTAMINE LOODUSE MITMEKESISUSE SÄILITAMISEKS“ PROGRAMMI ALUSEL EUROOPA REGIONAALARENGU FONDI VAHENDITEST.

1. SISSEJUHATUS

1.1. ALA ISELOOMUSTUS

Euroopa haruldaste või ohustatud lindude, loomade ja taimede ning nende elupaikade ja kasvukohtade kaitseks on loodud üle-euroopaline kaitstavate alade võrgustik – Natura 2000. Väljaspool kaitsealasid (rahvuspark, looduskaitseala, maastikukaitseala) paiknevate Natura 2000 võrgustiku alade kaitseks on looduskaitseaduse alusel moodustatud hoiualad.

Põlva- ja Võrumaal paiknev Võhandu jõgi (Keskkonnaregistri kood VEE1003000) algab Savernast 0,5 km edela pool ja suubub Lämmijärve. Jõe pikkus koos lisaharudega on Keskkonnaregistri andmetel 179,4 km ja valgala pindala 1401,7 km². Võhandut loetakse Eesti pikimaks jõeks. Võhandu jõe ülemjooksu, jõelõiku kuni Vagula järveni, kutsutakse ka Pühajõeks.

Võhandu jõe hoiuala koosneb neljast eraldatud Võhandu jõe osast (joonis 1). Läänepoolsed hoiuala osad kattuvad Võhandu jõe loodusalaga. Võhandu jõe hoiuala idapoolsed osad ja uuendamata kaitsekorraga Võhandu jõe ürgorg on looduskaitseaduse alusel kaitstavad alad Võhandu jõe ürgoru loodusalal. **Käesolev kaitsekorralduskava käsitleb vaid Võhandu jõe hoiuala läänepoolseid osasid ehk Võhandu jõe loodusala.**

Käsitletavatest hoiuala osadest paikneb põhjapoolne Põlvamaal Kanepi vallas ning lõunapoolne Kanepi vallas ja Võrumaal Sõmerpalu vallas.

Joonis 1. Võhandu jõe hoiuala ja loodusala paiknemine (*aluskaart: Eesti Baaskaart, Maa-ameti WMS-rakendus, 2013*).

Võhandu jõe hoiuala kaitse-eesmärgiks on EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüübi – jõgede ja ojade (3260) kaitse ning II lisas nimetatud liikide – hariliku võldase (*Cottus gobio*), hariliku vingerja (*Misgurnus fossilis*), hariliku hingu (*Cobitis taenia*), rohevesihobu (*Ophiogomphus cecilia*) ja paksukojalise jõekarbi (*Unio crassus*) elupaikade kaitse. Samad on ka Võhandu jõe loodusala (Keskonnaregistri kood RAH0000013) kaitse-eesmärgid.

Valgalapõhiselt asub Võhandu jõgi Ida-Eesti vesikonnas ja Peipsi alamvesikonnas ning on jagatud seitsmeks pinnaveekogumiks (Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava, 2010). Hoiuala põhjapoolne osa (edaspidi 1. osa) on osa seisuveekogumist „Võhandu Sillaotsa jõeni“ (veekogumi kood keskkonnaregistris 1003000_1). Hoiuala lõunapoolne osa (edaspidi 2. osa) kattub praktiliselt seisuveekogumiga „Võhandu Sillaotsa jõest Hutita paisuni“ (1003000_2). Veepoliitika raamdirektiivi järgi kuuluvad mõlemad veekogumid heledaveeliste ja vähese orgaanilise aine sisaldusega jõgede hulka (tüüp 1B).

Hoiuala 1. osa, mis algab Jõksi järvest, on peamiselt soiste ja avatud kallastega, paiguti ka vahetult metsaga ääristatud. Valdavalt on jõgi väga looklev, aeglase vooluga ja väga varieeruva laiusega (kuni 15 m). Sügavus on kuni 1 m, kohati ka rohkem. Lõigu lõpuosas (allavoolu) leidub ka kiirevoolulisi kivise-kruusase põhjaga alasid, kus jõe laius peamiselt 3-5 m ning sügavus alla 0,5 m.

Hoiuala 2. osa lookleb metsade ja heinamaade vahel. Kaldad on valdavalt kõvad ning paiguti kõrged ja järsud. Suhteliselt palju on kallastel talusid, kus ka kaldaalad korrastatud. Jõe laius on varieerub 8-20 m. Sügavus on kiirevoolulistel aladel alla 0,5 m, rahulikuma vooluga lõikudes üle 1 m. Seal leidub kivise-kruusase põhjaga väärtuslikke jõelõike, sh kärestikke, mis vahelduvad liivase põhjaga jõeladega. Hoiuala lõpuosas paikneb Hutita vesiveski, mille paisutus kahandab elupaiga kvaliteeti pikalt ülesvoolu.

Võhandu jõe hoiuala Sõmerpalu vallas paikneb Pühajõe puhkepiirkonnas, kus jõge kasutatakse veematkadeks. Puhkeala üks puhkekohtadest paikneb hoiualale jääva jõelõigu kaldal Sulbis. Kalastajatele on tähtsaimaks püügiobjektiks jõeforell.

1.2. MAAKASUTUS

Võhandu jõe hoiuala hõlmab vaid vastavaid jõelasid (mitte kaldaalasid), st kogu hoiuala pind on veealune maa. Hoiuala ümbritsevad peamiselt metsa- ja rohumaad, esimesel hoiuala lõigul ka luhaalad. Suhteliselt palju on kallastel ka elumumaid. Peamiselt on hoiuala jõeosa kallastel erakinnistud, vähem ulatuvad jõeni riigimetsamaad.

EELIS-e (2013) andmetel on Võhandu jõe loodusala pindala 22,1 ha, millest eraomandis 17,56 ha (79%), riigi omandis 0,78 ha (4%) ja jätkuvalt riigi omandis ehk reformimata maal 3,8 ha (17%). Samas on EELIS-e (2013) andmetel kaks erineva koodiga hoiuala – KLO2000021 Võhandu jõe hoiuala (Põlva), pindalaga 18,4 ha ja KLO2000084 Võhandu jõe hoiuala (Võru), pindalaga 20 ha. Mõlema ala asukohaks on märgitud kõik vallad ja külad, mida kõik Võhandu hoiuala neli lahusosa läbivad. Seega on praegune Võhandu jõe hoiuala määratlus ebaselge ning vajab korrigeerimist. Korrigeerida tuleb ka maaomandi jaotuse andmeid.

2012. a uuringu (Hurt jt, 2012) käigus leiti, et hoiuala 1. osas ei ühti jõe paiknemine looduses Eesti Põhikaardiga, samuti ka EELIS-e andmetes hoiuala piiriga. Jõe tegelikku paiknemist järgivad täpsemalt kinnistute piirid.

1.3. HUVIGRUPID

- **Keskkonnaamet** – kaitseala valitseja. Keskkonnaameti eesmärk on tagada ala kaitse-eesmärgiks olevate väärtuste soodne seisund.
- **RMK** – piiritähiste ja infotahvlite paigaldaja ja hooldaja.
- **Keskkonnainspeksioon** – keskkonnajärelevalve planeerija ja teostaja.
- **Kanepi Vallavalitsus, Sõmerpalu Vallavalitsus** – huvitatud jõe ja loodusväärtuste heast seisundist, et säiliks väärtuslik elukeskkond.
- **Kalastajad** – huvitatud jõe le ligipääsemise võimalustest ning heast kalavaru seisundist.
- **Loodushuvilised, puhkajad** – huvitatud jõel ja selle kallastel liikumisest, puhkekohtade olemasolust.
- **Hoiualaga piirnevate maade omanikud** – huvitatud jõe heast seisundist ja kaldaalade korrastamisest.
- **Teadlased** – uuringute teostamine ja muutuste jälgimine

1.4. KAITSEKORD

Hoiuala kaitsekord tuleneb Eesti Vabariigis kehtivast seadusandlusest, eeskätt looduskaitse seadusest. Erinevalt kaitsealadest ei ole hoiuala kaitsekord täpsustatud kaitse-eeskirjaga. Võhandu jõe hoiuala on kaitse alla võetud Vabariigi Valitsuse 14.07.2005 määrusega nr 183 “Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas” ja Vabariigi Valitsuse 08.09.2005 määrusega nr 235 “Hoiualade kaitse alla võtmine Võru maakonnas”. Looduskaitse seaduse § 4 lg

3 järgi on hoiuala elupaikade ja kasvukohtade kaitseks määratud ala, mille säilimise tagamiseks hinnatakse kavandatavate tegevuste mõju ja keelatakse ala soodsat seisundit kahjustavad tegevused.

Looduskaitseaduse § 14 lg 1 näeb ette kaitstavate loodusobjektide (sh hoiualade) kohta kehtivad üldised arendustegevuse kitsendused (lisa 1). Konkreetselt hoiualal kehtivad piirangud toob välja sama seaduse 5. peatükk „Hoiualad“ (§ 32 ja 33). Ka siin on sätete eesmärgiks peamiselt arendustegevuse võimaliku negatiivse mõju ärahoidmine. Peamised piirangud on seotud maakorraldustoimingute, planeeringute, ehitustegevuse, metsamajanduse jm majandustegevusega. Looduses liikujale hoiuala staatus täiendavaid piiranguid ei sea.

Võhandu jõe hoiuala territooriumiks on veela, mitte kaldad. Jõe kallastel kehtivad looduskaitseaduse 6. peatüki „Rand ja kallas“ (§ 34-42) piirangud. Ranna või kalda kaitse eesmärk on rannal või kaldal asuvate looduskoosluste säilitamine, inimtegevusest lähtuva kahjuliku mõju piiramine, ranna või kalda eripära arvestava asustuse suunamine ning seal vaba liikumise ja juurdepääsu tagamine.

Võhandu jõe kalda piiranguvööndi laius on 100 m. Ranna ja kalda piiranguvööndis asuvate metsade kaitse eesmärk on vee ja pinnase kaitsmine ja puhketingimuste säilitamine. Kalda piiranguvööndis ei tohi lageraielangi pindala olla suurem kui kaks hektarit, välja arvatud maaparandussüsteemi eesvoolu veekaitsevööndis maaparandushoiutööde tegemisel.

Kalda piiranguvööndis on keelatud mitmed veekogu seisundit mõjutada võivad arendustegevused. Samuti on kalda piiranguvööndis keelatud mootorsõidukiga sõitmine väljaspool selleks määratud teid ja radu ning maastikusõidukiga sõitmine, välja arvatud erandjuhtudel nagu kalapüügiõigusega isikul kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekogusse viimiseks ning maatulundusmaal metsamajandus- ja põllumajandustöödeks.

Võhandu jõe kalda ehituskeeluvööndi laius on 50 m, kuid metsamaal ulatub ehituskeeluvöönd kalda piiranguvööndi piirini (100 m). Ehituskeeluvööndis on uute hoonete ja rajatiste ehitamine keelatud, kuid siiski on nähtud ette ka mitmed erandid.

Looduskaitseaduse § 51 lõike 2 alusel on keskkonnaministri poolt kinnitatud lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistu, milles loetletud veekogudel on keelatud uute paisude rajamine ja olemasolevate paisude rekonstrueerimine ulatuses, mis tõstab veetaset, ning veekogu loodusliku sängi ja hüdroloogilise režiimi muutmine. Võhandu jõest kuuluvad sellesse nimistusse jõelõigud Kurvitsa sillast Sõmerpalu maantee sillani ja Paidra paisust Ruusa raudteesillani.

Veeseaduse § 29 alusel on Võhandu jõe kaldaalal 10 m laiune veekaitsevöönd, kus on keelatud maavarade ja maa-ainese kaevandamine ning geoloogilise uuringu teostamine; puu- ja põõsarinde raie ilma Keskkonnaameti nõusolekuta; majandustegevus, välja arvatud veest väljauhutud taimestiku eemaldamine, heina niitmine ja roo lõikamine; väetise, keemilise taimekaitsevahendi ja reoveesette kasutamine ning sõnnikuhoidla või -auna paigaldamine.

Veeseaduse § 10 lg 2 p 2 järgi on Võhandu jõe kallasraja laius 4 m, mida mööda peab saama veekogu ääres vabalt ja takistamatult liikuda. Võhandu jõgi kuulub avalikult kasutatavate veekogude nimekirja.

Veeseaduse § 38 lg 7 alusel on keskkonnaminister kehtestanud lõheliste ja karpkalaste elupaikadena kaitstavate veekogude nimekirja ning nende veekogude vee kvaliteedi- ja seireõuded. Lõheliste elupaikadena kaitstavate veekogude hulka on arvatud ka Võhandu jõgi.

Veeseaduse § 8 on loetletud tegevused, milleks peab olema vee-erikasutusluba. Muuhulgas on vee-erikasutusluba on nõutav, kui toimub veekogu paisutamine või hüdroenergia kasutamine. Vastavalt veeseaduse § 40¹ lg 12, olid lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaigana kinnitatud veekogul (looduskaitseadus § 51 lg 2) paikneva varasemalt rajatud paisu omanikud kohustatud vee-erikasutusloa omandama 2010. a 1. jaanuariks. Lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaigana kinnitatud veekogule ehitatud paisul pidi olema tagatud kaladele läbipääs nii üles- kui ka allavoolu 2013. a 1. jaanuariks (veeseadus § 40¹ lg 12).

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse kohaselt on kohustuslik keskkonnamõju hindamine, kui: 1) taotletakse tegevusluba või selle muutmist ning tegevusloa taotlemise või muutmise põhjuseks olev kavandatav tegevus toob eeldatavalt kaasa olulise keskkonnamõju; 2) kavandatakse tegevust, mis võib üksi või koostoimes teiste tegevustega eeldatavalt oluliselt mõjutada Natura 2000 võrgustiku ala. Seaduses on pööratud suurt tähelepanu just Natura 2000 võrgustiku ala eeldatavalt mõjutava tegevuse korral keskkonnamõju hindamise või keskkonnamõju strateegilise hindamise vajadusele.

Võhandu jõel kehtivad kalapüügil (sh vähipüügil) üldised kalapüügiseadusest ja kalapüügieeskirjast tulenevad nõuded. Eraomandisse jääval jõeosal on kalapüügiseaduse § 10 lg 2 p 3 ja § 11 lg 2 p 2 järgi kalapüük päikeseloojangust päikesetõusuni (nn öisel ajal) lubatud vaid kinnisasja omaniku loal.

Mittelaevatavatel veekogudel, sh Võhandu jõel, kehtivad veeseaduse § 18 lg 8 alusel kehtestatud „Veesõidukite hoidmise ja kasutamise nõuded“. Oluliseks piiranguks on sisepõlemismootoriga varustatud veesõidukite kasutamise keeld (kehtib jõgedel, mille minimaalne laius veesõidukite liiklemist võimaldaval lõigul on alla 10 meetri), va järelevalvel, päästetöödel ja riigi poolt tellitud uuringute täitmisel.

1.5. UURITUS

1.5.1. LÄBIVIIDUD INVENTUURID JA UURINGUD

Võhandu jõge on kirjeldatud ning uurimisandmed on avaldatud koguteoses „Eesti jõed“ (Järvekülg, 2001).

Kaitsekorralduskava koostamise eeltööna teostati 2012. a Võhandu jõe vee-elustiku ekspertiis (Hurt jt, 2012). Ekspertiisi ülesandeks oli elupaigatuubi jõed ja ojad inventuur ning liikide, kaitsealuste liikide, mille elupaiga kaitse on kaitse-eesmärgiks, uuringud. Saadud tulemuste põhjal on elupaigatuubi jõed ja ojad (3260) kvaliteet suuremas osas hea kuni väga hea. Elupaiga kvaliteeti kahandab kõige enam Hutita paisu mõju. Kalastiku katsepüükides esinesid: ojasilm, jõeforell, haug, särg, viidikas, trulling, luts, lepamaim, trulling ja võldas. Varasematel R. Järvekülje teostatud katsepüükide andmetel esinevad hoiualal kaladest veel angerjas, teib, latikas, luukarits ja ahven. Hoiualal fikseeriti rohe-vesihobu ja paksukojalise jõekarbi esinemine. (Hurt jt, 2012).

Võhandu jões on mitmel aastal teostatud jõevähi uuringuid. Katsepüükide andmetel esineb jõevähki hoiuala 1. osas (Hurt ja Kivistik, 2012).

1.5.2. RIIKLIK SEIRE

Keskkonnaregistri andmetel paiknevad Võhandu jõe hoiuala lõigul järgmised seirejaamad: SJA2031000 Kärgula (jõgede hüdrobioloogiline seire, jõgede hüdrokeemiline seire), SJA0733000 Ritsike (jõgede hüdrobioloogiline seire) ja SJA7013000 Utita (jõgede hüdrobioloogiline seire).

Kärgula seirealas oli ränivetikaindeksite järgi jõe seisud väga hea nii 2010. kui 2011. a. Suurtaimi registreeriti 2011. a 18 liiki, neist 12 helofüüti ja 6 hüdrofüüti. Domineeris kaeluspenikeel (*Potamogeton perfoliatus*) ja subdominant oli oja-haneputk (*Berula erecta*). Makrovetikatest esinesid punavetikad *Batrachospermum moniliforme*, *Hildenbrandia rivularis*, pruunvetikas *Heribaudiella fluviatilis*, eriviburvetikas *Vaucheria* spp. ja rohevetikas *Ulothrix* spp. Suurtaimestiku indeksi põhjal oli selle seirelõigu seisund väga hea. 2010. a Kooraste - Sulbi tee äärest, Kärgula külast lõunas võetud põhjaloomastikuproovis oli arvukaim takson harilik ojapäevik (*Baetis rhodani*). Põhjaloomastiku indekse järgi oli koondseisund hea. Haruldasematest liikidest fikseeriti samblapäeviklase *Ephemerella mucronata* ja vooluvana (*Odontocerum albicorne*) esinemine. Kalastiku seirel registreeriti 2010. a 4 liiki: jõeforell, lepamaim, trulling ja võldas ning 2011. a lisaks neile ka ojasilm. Tähelepanu on juhitud harjuse (taas)asustamise vajadusele (Pall jt, 2011, 2012).

1.5.3. INVENTUURIDE JA UURINGUTE VAJADUS

Vajalik on riikliku seire jätkumine vastavalt seireprogrammile.

Vee-elupaikade ja liikide seisundi uuring tuleb teostada kaitsekorraldusperioodi lõpus. Info võimalike varasemalt fikseerimata kaitsealuste liikide esinemise kohta vajab operatiivset kontrollimist. Vajalik on kaitsekorralduse tulemuslikkuse seire, mida teostatakse kaitseala valitsemise raames. Muud võimalikud Võhandu jõel tehtavad uuringud ja seired on soovituslikud.

2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID

2.1. KOOSLUSED – ELUPAIGATÜÜP JÕED JA OJAD (3260)

Elupaigatüüp hõlmab Eestis looduslikus või looduslähedases seisundis püsinud vooluveekogude lõike. Eelkõige väärivad tähelepanu kõrgustikelt algavad jugade ja kivise-kruusase põhjaga karestikega vooluveed. Väärtuslikud on ka allikatest algavad külmaveelised jõed ning loodusliku sängiga looklevad tasandikujõed, mis moodustavad vanajõgesid, ning kus leidub ka karestikke või kiirevoolulisi kivise-kruusase põhjaga lõike. Selliste jõgede elupaiku asustab tavaliselt liigirikas ja väärtuslik jõe-elustik. Elupaigatüüpi arvatud jõgede ja ojade veekvaliteet peab olema piisavalt hea, et seal saaksid elada reostuse suhtes tundlikud liigid. Erilist kaitset väärivad Põhja-Eestis pankrannikut läbivad ning Lõuna-Eestis liivakivipaljanditega maalilisi ürgorge moodustavad jõed (Paal, 2007).

2012. a vee-elustiku ekspertiisil (Hurt jt, 2012) eristati, lähtuvalt jõe hüdro-morfoloogilisest kvaliteedist, Võhandu jõe hoiualal 6 lõiku (joonis 2).

1. Jõksi järvest kuni Kanepi - Hino väikese tee puusillani, pikkus 3,43 km, heas looduslikus seisundis vingerja biotoop (lisa 4 foto 1). Jõksi järvest kuni Rõngu - Otepää - Kanepi tee sillani on jõgi sirgem, edasi aga väga looklev. Jõe veepeegli laius varieerub 5-15 m. Paiguti hargneb jõgi mitmeks haruks või konkreetne säng üldse puudub. Sügavus ulatub kohati üle 1 m. Vool on peamiselt aeglane, paiguti ka mõõdukas kuni kiire. Kaldad on peamiselt õõtsikulised, lõigu ülemises osas pilliroogu kasvanud. Vähem on kõvemat kallast, mis on talude all ka hooldatud. Jõepõhi on peamiselt mudane, paiguti ka liivane. Kivise-kruusase põhjaga on jõgi vaid Rõngu - Otepää - Kanepi tee silla juures – see on tekkinud silla ehituse käigus. Jõe veepeegel on paiguti 100% ulatuses taimestikuga (peamiselt vesikupp) kaetud.

2. Kanepi - Hino väikese tee puusillast kuni hoiuala 1. osa lõpuni, pikkus 1,21 km, hüdro-morfoloogiline kvaliteet B-C. Jõgi on jätkuvalt looklev, kuid rohkem esineb kõva kallast. Kaldad on metsased, paiguti jääb metsa ja jõe vahele ka kitsas luhaala. Lõigu ülemises osas on jõgi ligi 100 m ulatuses hargnenud, õõtsikulise kaldaga ja pilliroogu täis kasvanud. Jõesängi laius on peamiselt 3-5 m (kohati kuni 7 m) ja sügavus valdavalt alla 0,5 m. Esineb ka sügavamaid (kuni 1 m) kohti. Põhi on peamiselt liivane, aeglasema veevooluga kohtades kaetud mudasettega. Veevool on mõõdukas kuni kiire. Taimestiku katvus on varieeruv, paiguti (lõigu ülemises osas) esineb lausaliselt vesikuppu. Lõigu lõpuosas on 8 kivise-kruusase või kruusase põhjaga kiirevoolulist ala (pikkus 5-80 m), mis sobivad ka forellile kudemiseks (lisa 4 foto 2). Kohati kaldad puujuurtega läbipõimunud, mis loob elustikule häid varjupaiku.

3. Hoiuala 2. osa algusest kuni Pulli küla Prosti kinnistuni, pikkus 14,35 km, hüdro-morfoloogiline kvaliteet A-B. Jõgi lookleb metsade ja heinamaade vahel. Kaldad on valdavalt kõvad, soisemat kallast esineb Sulbi maantee sillast ülesvoolu. Paiguti on kaldad kõrged ja järsud. Palju on jõe kallastel talusid, eriti Kärjala, Punaküla ja Koigera külades, kus ka kaldaalad korrastatud. Jõe laius on peamiselt 8-10 m, kuid esineb ka laiemaid (kuni 20 m) lõike. Sügavus on varieeruv – kiirevoolulistel aladel alla 0,5 m, rahulikuma vooluga lõikudes üle 1 m. Põhjasubstraadiks on liiv, kruus ja kivid, paiguti kaldaservas ka mudasete. Esineb pikemaid alasid, kus domineerib liivapõhi ning kruusast ja kivist vaid väikeste laikudena. Samas leidub ka lühemaid ja pikemaid alasid, kus on vahelduvalt nii kivist, kruusast kui liivast põhja ning kohati kärestikke (lisa 4 foto 3). Veetaimestiku katvus on muutlik, mõjutatuna veepeegli varjatusest. Jõelõigul on kaks väiksemat inimtekkelist kalade rändetõket.

4. Pulli küla Prosti kinnistust kuni Hutita paisu mõjualani, pikkus 1,28 km, hüdro-morfoloogiline kvaliteet C. Jõelõik on valdavalt lausliivase põhjaga ja mõõduka vooluga, paiguti esineb põhjal hajusalt kive ning ka mudasetet. Jõe laius on 12-15 m, kohati kuni 18 m ning sügavus kuni 1 m. Taimestiku katvus on varieeruv (10-80%). Kaldad on peamiselt metsased. Lõigu keskosas (Vahtsetare kinnistu all) paikneb vana veskikoht, millest on säilinud 2 m pikkune kivikärestik.

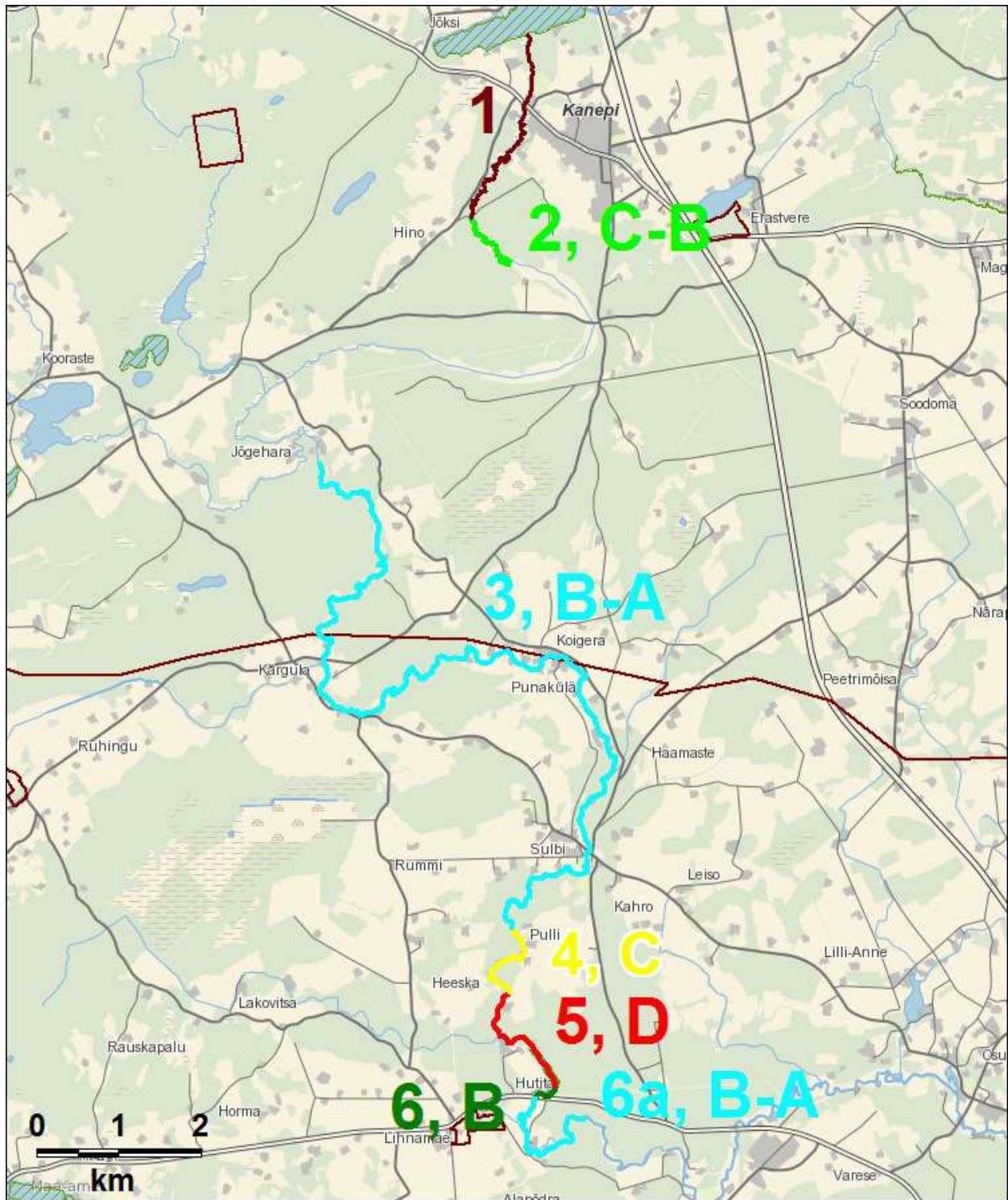
5. Hutita paisu mõjuala, pikkus 1,75 km, hüdro-morfoloogiline kvaliteet D. Lõigu alguses on vool mõõdukas kuni aeglane, allavoolu liikudes vool järjest aeglustub (lisa 4 foto 4). Põhi on liivane ja mudasettega kaetud. Jõe laius on algusosas 10-15 m, sügavus kuni 1 m, allavoolu liikudes on jõgi laiem ja sügavam. Kallastel on mets ja heinamaad, paiguti on kallas soine. Paisjärv on äärtest kinni kasvamas, keskosas on veepeegel taimestikuvaba. Hutita pais on kaladele ületamatu rändetakistus.

6. Hutita paisust kuni Võru - Kuigatsi - Tõrva tee sillani, pikkus 0,32 km, hüdro-morfoloogiline kvaliteet B. Paisu all on laiend (30 x 30 m), edasi on jõe laius 6-10 m, enne silda kuni 15 m, ning sügavus 0,5 m ümber. Kiirevoolulise lõigu põhjasubstraat on liivane, vähem kruusane ja kivine. Veetaimestiku katvus on kohati ligi 100%.

Kaitsekorralduskava koostamise ajal (09.06.2013) hinnati Võru - Kuigatsi - Tõrva tee sillast kuni Hutita küla Hansi kinnistuni (pikkus 2,06 km) jääva jõelõigu hüdro-morfoloogiliseks kvaliteediks A-B (6a joonisel 2). Looduslikus sängis oleva jõe põhjasubstraadis vahelduvad liiv, kivid ja kruus. Veevool on mõõdukas kuni kiire, kohati esinevad kärestikud. Jõe keskmiseks laiuseks võib arvestada 10 m. Kuna nimetatud lõigus on elupaigatüüp jõed ja ojad (3260) väga esinduslik, on otstarbekas vastavas ulatuses hoiuala laiendamine. Samuti on laiendusega haaratav jõeala hea elupaik võldasele, rohe-vesihobule ja paksukojalisele jõekarbile. Hüdro-morfoloogilise kvaliteedi järgi jõelõikude jaotuses oleks sel juhul lõigu nr 6 pikkus 2,38 km ja hüdro-morfoloogiline kvaliteet A-B. Praegune olukord, kus hoiuala koosseisus on väga lühike hea elupaiga kvaliteediga jõeala Hutita paisust allavoolu ning Hutita paisust ülesvoolu jääb pikalt halva hüdro-morfoloogilise kvaliteediga paisutuse mõjuga ala, ei ole kuigi mõistlik. Hansi kinnistust allavoolu kuni Räägu paisuni on jõgi looduslikus seisundis, aga lausliivase põhjaga, seega mitte väga esinduslik. Edaspidises käsitluses mõistetaksegi lõigu nr 6 all jõeala Hutita paisust kuni

Hansi kinnistuni ehk lõike nr 6 ja 6a (joonis 2) koos. **Kaitse-eesmärkide seadmisel on lähtutud kavandatavast hoiuala laiendusest.**

Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (2010) järgi on veekogumite „Võhandu Sillaotsa jõeni“ (1003000_1) ja „Võhandu Sillaotsa jõest Hutita paisuni“ (1003000_2) seisundiklassi määrang 2009. a „hea“ ning sama ka eesmärk 2015. a.

Joonis 2. Võhandu jõe hoiuala jaotumine jõe hüdro-morfoloogilise kvaliteedi alusel (*aluskaart: Eesti Baaskaart, Maa-ameti WMS-rakendus, 2013*).

Elupaigatüübi tunnusliikidest (Paal, 2007) esinevad Võhandu jõe hoiualal punavetikad *Batrachospermum moniliforme*, *Hildenbrandia rivularis*, allikmailane (*Veronica anagallis-aquatica*), oja-haneputk (*Berula erecta*), vesitüht (*Callitriche* spp.), jõgi-särjesilm (*Ranunculus trichophyllus*), paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*), rohe-vesihobu (*Ophiogomphus cecilia*), kevikulised (*Plecoptera*), ühepäevikulised (*Ephemeroptera*), ehmostiivalised (*Trichoptera*), jõekirpvähk (*Gammarus pulex*), jõevähk (*Astacus astacus*), ojasilm (*Lampetra planeri*), jõeforell (*Salmo trutta* morfa *fario*) ja võldas (*Gottus gobio*) (Hurt jt, 2012; Hurt ja Kivistik, 2012; Pall jt, 2011, 2012).

Natura 2000 standardandmebaasi järgi on Võhandu jõe loodusalal elupaigatüüp jõed ja ojad (3260) väga esinduslik (A), heas looduskaitse seisundis (B) ja väga kõrge üldise looduskaitse väärtusega (A). Kuna valdav osa Võhandu jõe hoiualast on looduslikus seisundis jõe elupaik (va Hutita paisu mõjuala) ning oluline osa (lõigud nr 3 ja 6) on kõrge kuni väga kõrge hüdro-morfoloogilise kvaliteediga, vastab Natura standardandmebaasi seisundihinnang tegelikule olukorrale.

Kaitse-eesmärk

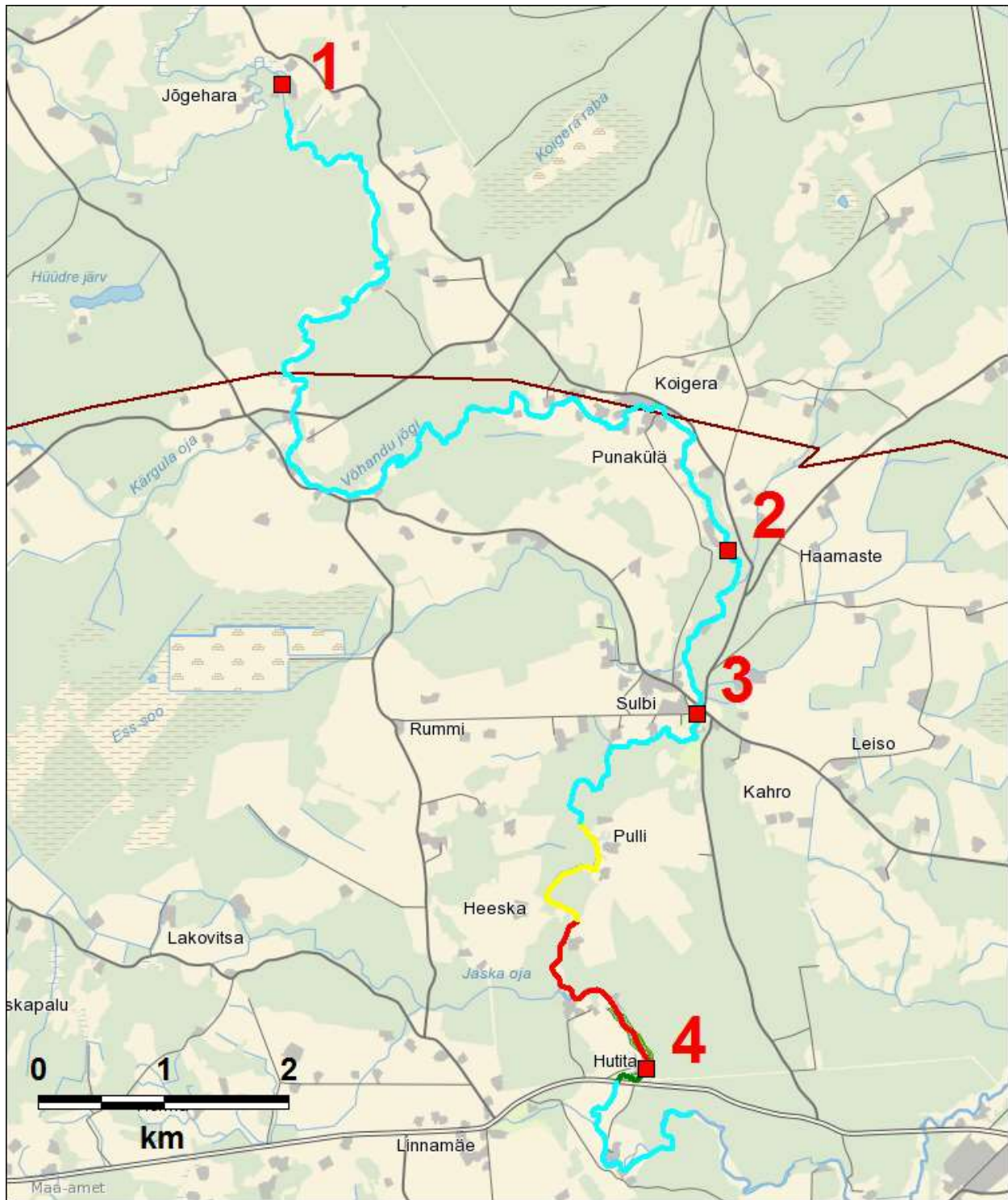
- **Pikaajaline kaitse-eesmärk:** Elupaigatüübi säilimine Võhandu jõe hoiualal 24,4 km pikkuse jõelõigu ulatuses väga esinduslikuna (A).
- **Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:** Elupaigatüübi säilimine Võhandu jõe hoiualal 24,4 km pikkuse jõelõigu ulatuses väga esinduslikuna (A).

Kaitse-eesmärgi seadmisel on hoiuala ehk jõelõigu pindala asemel kasutatud jõelõigu pikkust, mis on sobivam ja täpsem. Elupaigatüübi pindala säilimise kaitse-eesmärgiks seadmine ei ole mõistlik. Näiteks on EELISE kaardikihil Võhandu jõe hoiuala 2. lõigu laius kuni Kärgulani 5 m, kuid tegelikult on keskmine laius ligi kaks korda suurem. Veeala (jõesängi) pindala täpne määramine oleks väga töömahukas ning kaitsekorralduslikul eesmärgil selleks vajadus puudub.

Mõjutegurid ja meetmed

- Hutita veskipais

Hutita veskipais (joonis 3, lisa 4 foto 5) on Võhandu jõe hoiuala suurimaks negatiivseks mõjuteguriks. 2013. a juuni seisuga puudus paisul kalapääs, kuigi see on veeseadusest tulenevalt nõutav 1. jaanuariks 2013. Kalapääsuta 2,2 m kõrgune pais on kaladele ületamatuks rändetõkkeks. Lisaks kalade rände takistamisele on paisutusel järgmised negatiivsed mõjud: paisutuse mõjualasse kadunud väärtuslik jõeosa, paisjärves vee soojenemine ja eutrofeerumisprotsesside võimendumine. Paisutuse mõju ülesvoolu ulatub ligi 2 km.

Joonis 3. Olulised kalade rändetõkked Vohandu jõe hoiualal: 1 – Jõgehara veskipaisu jäänuke, 2 - kividest laotud pais Haamaste külas, 3 - Sulbis vana silla kohas astang, 4 - Hutita veskipais (aluskaart: Eesti Baaskaart, Maa-ameti WMS-rakendus, 2013).

Keskkonnaameti e-teenuste portaali andmetel on Hutita veskipaisu valdajale antud vee-erikasutusluba nr L.VV/322333 vee jätkuvaks paisutamiseks ja hüdroenergia tootmiseks. Kuni 08.10.2017 kehtiv luba võimaldab paisu nn tsüklilist tööprotsessi ehk vee kogumist, mille tagajärjel on vooluhulk paisust allavoolu perioodiliselt (vee kogumise ajal) väiksem looduslikust vooluhulgast.

Paisu lagunemine (näiteks suurvee ajal) tooks kaasa korraga suure hulga setete allavoolu kandumise, mis kahjustaks oluliselt väärtuslikke elupaiku. Sama mõju tekib, kui pais hoolduse või rekonstrueerimise vms eesmärgil järsku alla lasta.

Meetmed:

Paisude kasutamisel seadusandlusest tulenevate nõuete rakendamine – toimiva kalapääsu rajamine.

Hüdroenergia tootmisel tuleb edaspidi (hiljemalt uue vee-erikasutusloa perioodist alates) lubada vaid lahendust, kus vee kogumist (tsüklilist vooluhulga reguleerimist) ei toimu.

Paisu kasutamisel negatiivsete mõjude minimeerimine (sh setetega reostamise vältimine).

Kalapääsu efektiivsuse hindamine.

Parimaks meetmeks on paisu likvideerimine (mida ei saa kohustada).

Uuring kalapääsude efektiivsuse hindamiseks on otstarbekas teostada ühise projektina kõikide vastavate jõgede kohta või vesikondade kaupa. Seetõttu seda eraldi tegevusena kaitsekorralduskavasse ei ole kirjutatud.

- Inimtekkelised väiksemad rändetõkked

2012. a fikseeriti hoiualal kaks inimtekkelist väiksemat rändetõket, mis madala veetasemega takistavad kalade liikumist (Hurt jt, 2012, joonis 3). Haamaste külas Ala-Parmu 42B kinnistul on endises veskikohas kividest laotud pais paisutuskõrgusega 0,5 m (lisa 4 foto 6). Sulbi vana silla kohas on säilinud astang paisutuskõrgusega 0,4 m (lisa 4 foto 7). Tulenevalt veeseadusest peab olema vee paisutamiseks üle 0,3 m vee-erikasutusluba ning tagatud kaladele läbipääs nii üles- kui ka allavoolu. Hoiuala 2. osast vahetult ülesvoolu (0,2 km hoiuala piirist) paikneb lagunenu Kiviküla pais (paisutuskõrgus 1 m), mis on ületamatuks rändetakistuseks. Keskkonnaameti andmetel ei ole nende kolme paisu kasutamiseks vee-erikasutusluba taotletud.

Kärgula veskikohas on paisust alles põhjapalgid, mis oluliseks rändetõkkeks ei ole. Siiski on otstarbekas nende eemaldamine, kui võetakse ette sealse ohtlikus seisukorras oleva (juuni 2013 seisuga) jalakäijate silla rekonstrueerimine või lammutamine.

Jõelõikudes nr 3 ja 6a (joonis 2) täheldati mitmeid vanu madalaid kividest laotud ja osaliselt lagunenu paisusid (lisa 4 foto 8), mis rändetõkkeks ei ole ning mille eemaldamine ei ole elupaiga kvaliteedist lähtuvalt vajalik. Veel olid märgatavad mõned veskikohad, millest alles vaid kivikärestikud ja kivivared kaldaservas.

Meetmed: rändetõkete likvideerimine ja paisukohtade kujundamine kivikärestikeks.

- Koprapaisud ja muud looduslikud voolutakistused

Koprapaisude (kasutatakse ka mõistet kopratamid) negatiivne mõju vooluvete elupaikadele on põhimõtteliselt sama nagu inimtekkelistel paisudel – kivise-kruusase põhjaga kiirevoolulised lõigud asenduvad aeglase vooluga seteterohkete aladega, halveneb veekvaliteet ning paisud on kaladele rändetakistusteks. Lisaks põhjustavad koprapaisud uute voolusängide teket, mis toob kaasa tohutu hulga setete kandumise allavoolu. Samuti vallandub suur hulk setteid kobraste poolt kaldaurgude rajamisega. Siiski ei ole koprapaisud nii stabiilselt püsivad kui inimtekkelised paisud.

2012. a vee-elustiku ekspertiisi käigus fikseeriti mõned koprapaisud jõelõigus Jõksi järvest kuni Kanepi - Hino väikese tee puusillani (lõik nr 1 joonisel 2). Kuna tegemist on jõelõiguga, kus kiirevoolulised kivise-kruusase põhjaga alad puuduvad ning lõhilaste rännet koelmutele seal ei toimu, siis seal koprapaisud hoiuala väärtustele olulist negatiivset mõju ei avalda.

Teistes jõelõikudes 2012. a suvel ajal koprapaisusid ei olnud, kuid üks koprapais tekkis sügiseks (oktoober 2012) Sulbi silla juurde. Võimalik, et koprapaisusid lisandus sügisel veel. Kevadeks (mai 2013) oli Sulbis koprapais kadunud ehk kevadine suurvesi viib sügisel ehitatud paisud. Sügiseks ehitatavate koprapaisude mõju seisneb eelkõige jõeforelli kudemisrände takistamises.

Voolutakistus võib tekkida puutüve veekogu sängi langemisel ning selle taha peenema risu ja sette kogunemisel. 2012. a uuringu (Hurt jt, 2012) andmetel leidis Võhandu jõe hoiualal vettelangenud puid väga vähe (võrreldes näiteks Pärlijõe ja Purtsi jõe hoiualadega). Jõeäärsete (Sulbi) elanike sõnul on Võhandu jõge puhastanud vettelangenud puudest, et korraldada kanuumatku. Seega on praegustel andmetel ohuteguri mõju väheoluline kuid pikemas perspektiivis siiski tähelepanu vajav. Tegemist on potentsiaalse ohuteguriga, mille negatiivne toime elupaikadele on sama, mis koprapaisudel. Eelkõige on oht voolutakistuste tekkimisel, kui veepiiril kasvab palju bioloogilise küpsuse saavutanud puid, mis suure tõenäosusega lähiajal maha langevad. Teataval määral on vette langenud puutüved ka elupaika rikastavad (pakuvad väärtuslikele liikidele varjepaiku), mistõttu täiesti puhtaks ei ole jõge mõttekas teha.

Lähtuvalt veeseaduse § 33¹ on koprapaisust või risukogumist põhjustatud veetaseme tõus üleujutus. Veeseaduse § 33¹⁰ järgi ei tohi maaomanik (maavaldaja) oma tegevuse või tegevusetusega põhjustada üleujutust, pinnase erosiooni ega maa soostumist. Seega on, tuginedes veeseaduse sätetele, maaomanikul kohustus hoida tema valduses olev jõelõik voolutakistustest (sh koprapaisud ja veevoolu takistavad risukogumid) vaba.

Meetmed: voolutakistuste (kalade rändetõkete) esinemise kohta info registreerimine ja kontrollimine ning nende olemasolul likvideerimine; kopra arvukuse reguleerimine.

- Reostus ja setete koormus

Keskkonnaregistri andmetel on Võhandu jõgi hoiuala piires suublaks ühele töötavale heitvee väljalaskmele – kood: HVL0651050, objekti nimi: Kanepi, veekasutaja: Kanepi valla MA

karjäär. Tegemist on Kanepi asula biopuhastiga, kust heitvesi voolab nimetu kraavi kaudu Võhandu jõkke.

Elupaiku ja elustikku ohustab hõljuvainete ja setete jõkke kandumine maaparandussüsteemidest. Maaparandusega kaasneb veekogudes settekoormuse suurenemine, mis tekib kraavide kaevamisel, nende hooldamisel ning hilisemate geomorfoloogiliste protsesside tagajärjel. Toitained koos tahkete osakestega kanduvad maaparandussüsteemis voolava veega või otse pinnaveega eesvoolu ja sealt suublasse. Hajukoormust täielikult vältida ei ole võimalik, kuid seda on võimalik minimeerida keskkonnarajatiste rajamisega. Hajukoormust ohjavad ja eesvoolude isepuhastusvõimet suurendavad ning ökoloogilist seisundit parendavad keskkonnarajatised on määratletud põllumajandusministri 17. veebruari 2005. a määrusega nr 18 "Maaparandussüsteemi projekteerimismid" (Ida-Eesti vesikonna ..., 2012).

Meetmed: nõuetele vastav keskkonnakasutus (kaitseala valitsemine), järelevalve (teostab Keskkonnainspeksioon); elupaiga seisundi kohta info registreerimine.

Veekogu hea seisundi säilitamiseks tuleb eelistada keskkonnasäästlikke (fosfaadivabad, looduslikust toorainest) koduhooldusvahendeid. Põllumajandusest tulevat reostuskoormust on võimalik oluliselt vähendada mahetootmisega ning loomapidamises keskkonnasõbralikke pesuvahendeid kasutades.

- Negatiivse mõjuga arendustegevus kallastel

Jõe kaldaid kahjustavate tegevuste ärahoidmiseks ja kallaste looduslikkuse säilitamiseks on piisavad kehtiva seadusandlusega (looduskaitseseadus, veeseadus) sätestatud piirangud. Vaate avamise eesmärgil kaldavööndis, sh veekaitsevööndis, puittaimestiku eemaldamine kaitseväärtusi ei kahjusta, kuid põlispuud tuleb jätta kasvama. Lubatav on veekaitsevööndis bioloogilise küpsuse saavutanud puude, mis peagi jõkke langevad, raie ning jõkke langenud puude eemaldamine. Samuti võib veekaitsevööndis lubada reaalses vettelangemise ohus oleva (kopra näritud, osaliselt murdunud vms) puu raiet.

Meetmed: kallaste looduslikku seisundit ohustavate tegevuste keelamine elupaiga seisundi kohta info registreerimine.

- Õiguserikkumised

Lisaks reostusele võivad rohkem või vähem kahjustada jõgede elupaiku ja elustikku mitmed õiguserikkumised nagu ebaseaduslik kalapüük (elektriga püük), kallaste kahjustamine, veekogu ümberkujundamine jm. Tegemist on potentsiaalse ohuteguriga.

Meetmed: järelevalve (teostab Keskkonnainspeksioon).

2.2. ELUSTIK

2.2.1. VÖLDAS (*Cottus gobio*)

Völdas on Eestis III kategooria kaitsealune liik ning kuulub EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisasse.

Völdas on põhjaeluviisiga väike kala ja ta asustab tavaliselt veekogude kivise põhjaga alasid. Teda leidub ka liivasel ja kruusasel põhjal, kus varjub tühjadesse karbikodadesse, taimestiku vahele või kaldauuretesse. Vee hapnikusisaldus peab võldase jaoks olema püsivalt kõrge. Eestis on võldas paljudes jõgedes tavaliseks liigiks, kuid mõnedes jõestikes ta levikutõkete tõttu puudub. Jõgesid, kus võldas levinud lausaliselt, on Eestis vähe. Enamasti on asurkonnad laialipaisatult ja üksteisest isoleeritud. Võldas elab ka mõnes järves (Vilbaste, 2004; Tambets jt, 2001).

Võhandu jõe hoiuala 1. osas (joonisel 2 lõigud nr 1 ja 2) võldast teadaolevatel andmetel ei esine ning see jõeosa ei ole liigi elupaigaks sobiv. Võhandu jõe hoiuala 2. osas on võldas olnud tavaliseks ja sobivates biotoopides sagedaseks liigiks. 2012. a uuringute ajal registreeriti võldase olemasolu neljas uurimisasas (Jõgeharal, Kärgulas, Sulbis ja Hutital), kuigi liigi arvukus oli üllatavalt madal. Iseloomulik oli just samasuviste isendite madal arvukus. Kui tavaliselt moodustavad samasuvised isendid kogu populatsioonist 1/2 kuni 2/3, siis Võhandu jõe hoiualal tehtud püükides moodustasid samasuvised isendid kokku vaid 29% isendite koguarvust. Võib oletada, et 2012. a kevad polnud võldase sigimise seisukohalt soodne.

Elupaigaliselt sobib võldasele Võhandu jõe hoiuala 2. osa praktiliselt kogu ulatuses. Kõige paremad elutingimused võldasele on ritraalsetes jõelõikudes, vähem sobilikud on lausliivase põhjaga jõelõigud. Võldasele vähesobiv kuni sobimatu on Hutita paisu mõjuala (Hurt jt, 2012).

Seega saab lugeda võldasele soodsateks elupaikadeks hoiuala lõigud nr 3, 4 ja 6.

Kaitse-eesmärk

- ***Pikaajaline kaitse-eesmärk:*** Liigile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 18 km pikkuse jõelõigu ulatuses.
- ***Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:*** Liigile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe vähemalt 18 km pikkuse jõelõigu ulatuses.

Völdase soodsa elupaiga säilimine on tagatud elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) kaitse-eesmärgi täitmisega ning seega on ühised ka mõjutegurid ja meetmed (punkt 2.1).

2.2.2. HINK (*Cobitis taenia*)

Hink on Eestis III kategooria kaitsealune kalaliik ning kuulub EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisasse.

Hink elab selgeveelistes veekogudes liivasel või savisel põhjal, järvedes peamiselt sisse- või väljavoolude piirkonnas. Tihti katab hingu elupaigas veekogu põhja taimestik või õhuke detriidikiht. Külmaveelistes ja väikestes jõgedes hink puudub (Vilbaste, 2004).

Võhandu jõe hoiualast sobib hingule elupaigaks kõige paremini ca 1 km pikkune jõeosa Jõksi järve väljavoolust allavoolu. 2012. a ja ka varasematel katsepüükidel ei ole hoiualalt hinku leitud. Liigi esinemine on fikseeritud aga Jõksi järves 04.09.2002 katsepüügiga R. Veeroja (Eesti Loodushoiu Keskus) poolt. Sellest lähtuvalt on liigi esinemine vahetult Jõksi järvest allavoolu üsna tõenäoline. Hoiuala teises osas hingule sobivat biotoopi ei ole, sobivamad elupaigad jäävad hoiualast kaugemale allavoolu. Hingu kaitse eesmärgil ei ole vaja hoiuala laiendada, sest praeguses situatsioonis ei ole liigi sealne elupaik ohustatud (Hurt jt, 2012).

Kaitse-eesmärk

- ***Pikaajaline kaitse-eesmärk:*** Liigile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 1 km jõelõigu ulatuses.
- ***Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:*** Liigile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 1 km jõelõigu ulatuses.

Hingu soodsa elupaiga säilimine on tagatud elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) kaitse-eesmärgi täitmiseega. Seega on samad ka mõjutegurid ja meetmed (punkt 2.1), va Hutita veskipais, väiksemad inimtekkelised rändetõkked ning koprapaisud ja muud looduslikud voolutakistused.

2.2.3. VINGERJAS (*Misgurnus fossilis*)

Vingerjas on Eestis III kategooria kaitsealune kalaliik ning kuulub EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisasse.

Vingerja elupaigaks on toitaineterikkad mudase põhjaga seisvad või nõrga vooluga soojad veekogud. Vingerjas peab vastu väga madalale hapnikusisaldusele, kuna tal on tugevasti arenenud lisahingamine soole abil, kasutades atmosfääriõhku (Mikelsaar, 1984; Vilbaste, 2004).

Vingerjale sobib elupaigaks Võhandu jõe lõik Jõksi järve väljavoolust kuni Hino külast Kanepisse viiva väikese metsatee sillani (lõik nr 1). Seda jõeosa võib pidada tüüpiliseks vingerja biotoobiks. 2012. a uuringute käigus vingerjat Võhandu jõe hoiualalt ei leitud, kuigi kaks katsepüüki viidi läbi jõelõikudes, mis olid vingerja elupaigaks väga hea kvaliteediga (1,05 ja 1,3 km allpool Rõngu - Otepää - Kanepi tee silda). Samuti pole vingerjat leitud varasemate katsepüükidega. Samas on vingerja esinemine registreeritud Jõksi järves 04.09.2002 katsepüügiga R. Veeroja (Eesti Loodushoiu Keskus) poolt. Seega võib liigi esinemist pidada tõenäoliseks ka Võhandu jõe hoiualal (Hurt jt, 2012).

Kaitse-eesmärk

- **Pikaajaline kaitse-eesmärk:** Liigile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 3,4 km jõelõigu ulatuses.
- **Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:** Liigile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 3,4 km jõelõigu ulatuses.

Vingerja soodsa elupaiga säilimine on tagatud elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) kaitse-eesmärgi täitmiseks. Seega on samad ka mõjutegurid ja meetmed (punkt 2.1), va Hutita veskipais, väiksemad inimtekkelised rändetõkked ning koprapaisud ja muud looduslikud voolutakistused.

2.2.4. ROHE-VESIHOBU (*Ophiogomphus cecilia*)

Rohe-vesihobu on Eestis III kategooria kaitsealune kiililiik ning on nimetatud EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II ja IV lisas.

Rohe-vesihobu valmikud elavad vooluvete lähedal, kiire vooluga puhtaveeliste ja hapnikurikaste jõgede kallastel. Sama veekogu põhjasubstraat on aga vastsetele elupaigaks. Eestis on liik levinud paiguti ning enamasti vähearvukas (Vilbaste, 2004).

Rohe-vesihobule on sobivaks elupaigaks hoiuala 1. osa alumine lõik (nr 2 joonisel 2) ja hoiuala 2. osa, va Hutita paisu mõjuala (sobivad alad nr 3, 4 ja 6). Vee-elustiku ekspertiisi käigus nähti rohe-vesihobu valmikuid lendamas Kärgula, Punakülä ja Hutita piirkondades. Vastseid esines kahvaprootides hoiuala 2. osa alguses Lättemäe all, Kärgula veskikoha all ja Hutital ning ka hoiuala 1. osa lõpus. Nii nähtud lendavate valmikute kui kahvaga saadud vastsete arv oli 1-3 tk iga uurimisala kohta. Liik on levinud hoiualal talle sobilikel aladel, kuid arvukus on madal.

Kaitse-eesmärk

- **Pikaajaline kaitse-eesmärk:** Liigile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 18 km jõelõigu ulatuses.
- **Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:** Liigile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 18 km jõelõigu ulatuses.

Rohe-vesihobu soodsa elupaiga säilimine on tagatud elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) kaitse-eesmärgi täitmiseks ning seega on ühised ka mõjutegurid ja meetmed (punkt 2.1).

2.2.5. PAKSUKOJALINE JÕEKARP (*Unio crassus*)

Paksukojaline jõekarp on Eestis II kategooria kaitsealune liik ning on nimetatud EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II ja IV lisas.

Paksukojalise jõekarbi elupaikadeks on keskmise või kiire vooluga, jaheda ja puhta veega jõed. Sobivad on neutraalse ja kergelt aluselise veega veekogud. Asurkonna püsimiseks ja

taastumiseks on vajalik rikkaliku kalastiku olemasolu, kuna jõekarbi vastsed parasiteerivad kalade nahal ja lõpustel. Eestis on liik ajalooliselt olnud võrdlemisi laia levikuga, kuid viimastel aastakümnetel on levila ja arvukus oluliselt kahanenud. Mitmetes paksukojalise jõekarbi asurkondades on täheldatud kõrget suremust, seda esmajoones põuastel aastatel. Suurimaks ohuks on maaparandus ja põllumajanduslik reostamine. Olulisteks ohuteguriteks on ka veetemperatuuri ülemäärane tõus, setete koormus ning veetaseme muutused (Vilbaste, 2004). Jõekarpide looduslikeks vaenlasteks on saarmas ja mink (Timm, 2007).

2012. a uurimisandmetel (Hurt jt, 2012) leidub paksukojalist jõekarpi madalal arvukusel hoiuala 1. osa lõpus (Kanepi - Hino väikese tee puusillast allpool). Kahes katselõigus fikseeriti kahvaproovidega 5 isendit pikkusvahemikus 25-72 mm. Lisaks nähti ühte paksukojalist jõekarpi elupaiga hindamisel. Rohkelt leidis aga karbikodasid ja kojatükke. Hoiuala 2. osas, mis on jõekarbile sobivam, leidis vaid tühje kodasid (kojapooli) ja kojatükke. Seejuures oli karbikodasid rohkem alguses (ülevalpool). Viimaste andmete põhjal hoiuala 2. osas, mis on jõekarbile heaks elupaigaks, liik puudub või esineb väga madalal arvukusel. Liigi ülemjooksult allavoolu looduslikku taaslevimist soodustaks Jõgehara (Kiviküla) veskikohas kalade läbipääsu tagamine. Paksukojalise jõekarbi paljunemiseks on vajalik kalastiku olemasolu, sest karbi vastsestaadium möödub kaladel parasiteerides. Seetõttu piiravad liigi leviku laienemist kalade rändetakistused. Karbi kodasid ja kojatükke leiti 09.06.2013 ka Võru - Kuigatsi - Tõrva tee sillast allavoolu ehk jõelõigus, mis on kavandatud võtta hoiuala koosseisu.

Liigikaitse eesmärgil tuleb oluliselt parandada praegusi teadmisi karpide levikust, arvukusest ja vanusest (Timm, 2011). See selgitaks rohkem ka liigi nõudlust elupaiga suhtes. Loodusdirektiiv näeb ette Natura liikide ja nende elupaikade perioodilise seire. Kaitsealuste suurselgrootute, sh paksukojalise jõekarbi, inventeerimiseks on 2013. a koostatud meetoodika (Timm, 2013), mis vajab testimist ja täpsustamist.

Kaitse-eesmärk

- ***Pikaajaline kaitse-eesmärk:*** Liigile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 19,2 km jõelõigu ulatuses.
- ***Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk:*** Liigile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 19,2 km pikkuse jõelõigu ulatuses.

Paksukojalise jõekarbi soodsa elupaiga säilimine on tagatud elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) kaitse-eesmärgi täitmisega ning seega on ühised ka mõjutegurid ja meetmed (punkt 2.1). Liigi looduslikku levikut takistab hoiuala piirest väljas olev Jõgehara pais.

2.2.3. TEISED LOODUSKAITSELISELT VÄÄRTUSLIKUD LIIGID

Alltoodult on kirjeldatud Võhandu jõe hoiualal teadaolevalt esinevad (esinevad) looduskaitsele väärtuslikud liigid. Tõenäoliselt on hoiuala elupaiga osaks või toitumisalaks veel saarmale (III kaitsekategooria, EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II ja IV lisa),

kahepaiksetele ja roomajatele (kõik liigid Eestis kaitse all) ning erinevatele linnuliikidele (suur osa Eestis kaitse all). Liikide kaitse tagatakse läbi elupaiga kaitse.

Oja-haneputk (*Berula erecta*) on II kaitsekategooria liik. Eestis on liik areaali põhjapiiril. Oja-haneputku peetakse K. R. Kupferi järgi depressiooni all kannatavaks, aeglaselt väljasurevaks liigiks, mis õitseb harva, viljad ei valmi kunagi, paljuneb vegetatiivselt. Samas ei saa harva õitsemise ja seemnelise paljunemise puudumise pärast teda pidada teistest veesisestest taimedest rohkem depressiooni all kannatavaks, sest jõgedes paljuneb enamik veesiseseid taimi vegetatiivselt. Oja-haneputk kasvab veesisese vormina, üleni vees, alati tihedate kogumikena, mis oma helerohelise värvi tõttu hästi eristusid. Liik näib oma kasvukohtades praegu hästi edenevat, pooltes nimetatud kohtades moodustab domineerivaid kooslusi. Taim talub hästi eutrofeerumist (Mäemets ja Trei, 2013). Kärgula seirealas oli 2010. a 2011. a oja-haneputk subdominandiks (Pall jt, 2011, 2012). Liigi esinemine fikseeriti ka 2012. a vee-elustiku ekspertiisi välitöödel lõigu nr 3 (joonis 2) alusosas (Hurt jt, 2012).

Kobras (*Castor fiber*) on EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ V lisa liik. Eestis kuulub kobras jahilukite nimekirja. Väiksematel vooluveekogudel, nagu Võhandu jõe ülemjooks, ei saa kobras hakkama ilma paisude ehitamiseta. Seetõttu avaldab kopra elutegevus loodusala väärtustele negatiivset mõju ning tegeleda tuleb liigi ohjamisega (vt punkt 2.1 mõjutegur „koprapaisud“).

Kaldapääsuke (*Riparia riparia*) on III kaitsekategooria liik. Liigi arvukus on Eestis kahanev, mille põhjuseks võib olla taasiseseisvumisele järgneval perioodil toimunud muudatused maamajanduses ja maavarade kaevandamises, mille tõttu on tuntavalt vähemaks jäänud pesitsuspaikadeks sobivaid pinnasejärsakuid alates liiva- ja kruusakarjäärdest järsuveereliste turba- ja mullaaunadeni. Oma osa on suure tõenäosusega andnud ka keskkonnamuutused talvitumispaikades Kesk- ja Lõuna-Aafrikas – kliimamuutused, looduslike märgalade taandumine ning keskkonnamürkide laienev kasutus (Kose, 2011). Kaldapääsukesele sobivaks elupaigaks on veekogude äärsed liivakivi paljandid. Suurim koloonia paikneb Kallaste paljandil, mis on Eesti pikim paljand. Võhandu jõe hoiualaga piirneb Sulbi külas Tsirgu kinnistu all ca 20 m pikkune ja 5 m kõrgune liivakivi paljand. Elupaiga hindamisel loendati paljandis ca 100 kaldapääsukeste pesaauku. 25.07.2012 linde lendamas ei nähtud (Hurt jt, 2012). Liigi sealne pesitsemine vajab liigikaitse huvides edasist uurimist.

Harjus (*Thymallus thymallus*) on III kaitsekategooria liik, kes kuulub lõhilaste hulka, on elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) tunnusliigiks. Tõenäoliselt on harjus minevikus Võhandu jõe ülemjooksul (hoiualal) esinenud, praeguse aja andmetel ei ole seal liiki kohatud. Probleem vajab tõsisemat tähelepanu ja täiendavat uurimist. Võimalik, et ühe kalastiku seisundit parandava meetmena on otstarbekas harjus Võhandu jõe ülemjooksul (taas-)asustada (Pall jt, 2012). Harjuse asustamine hoiualale on soovituslik ning tegevused tuleb kavandada liigikaitseliste või kalanduslike programmide raames.

Harjuse püük on Eestis aastaringselt keelatud. Lõhilaste (harjuse, lõhe, meriforelli ja jõeforelli) elupaiku kaitstakse ka lähtuvalt looduskaitseaduse § 51 „Koelmuala kaitse“. Lõhilaste jt

suuremate kalade seisundile mõjub negatiivselt, lisaks punktis 2.1 toodud teguritele, kaladest toituvate loomade, nagu saarma, mingi ja haigru, kõrge arvukus.

Jõeforell (*Salmo trutta morpha fario*), kes kuulub lõhilaste hulka, on elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) tunnusliigiks. R. Järvekülje katsepüükide (alates 1989. a) andmetel on jõeforelli arvukus Võhandu jões hoiuala 2. osas keskmine kuni kõrge. 2012. a katsepüügiga saadi jõforelle ka hoiuala 1. osast allpool Kanepi - Hino väikese tee puusilda (Hurt jt, 2012). Jõeforell ei ole Eestis kaitse all, tema püük on lubatud. Nõuetekohane kalapüük, kui püütakse lubatud vahenditega ning peetakse kinni kala alammõõdust ja püügikeelajast, jõforelli seisundit ei ohusta.

Jõevähk (*Astacus astacus*) on EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ V lisa liik, Eestis kaitse all ei ole. Teadaolevalt esineb jõevähk hoiuala 1. osas (Hurt ja Kivistik, 2012), kuid ka 2. osa on jõevähi elupaigaks sobiv. Jõevähi seisundit mõjutavad negatiivselt samad tegurid nagu väärtustatud kalaliikide puhul – elupaikade rikkumine (sh ka koprapaisutused), mink ja saarmas, ebaseaduslik püük. Kõige rohkem on aga vähipopulatsioone hävitanud vähikatk. Katku peamiseks levitajaks on inimene läbi mitmete tegevuste, millega kaasneb nakatunud vähkide või katkutekitaja poolt saastatud vee ümberpaigutamine ühest veekogust teise (sh kalade asustamine). Väga suureks ohuks jõevähile on võõrvähiliigid, mis levivad peamiselt inimese kaasabil.

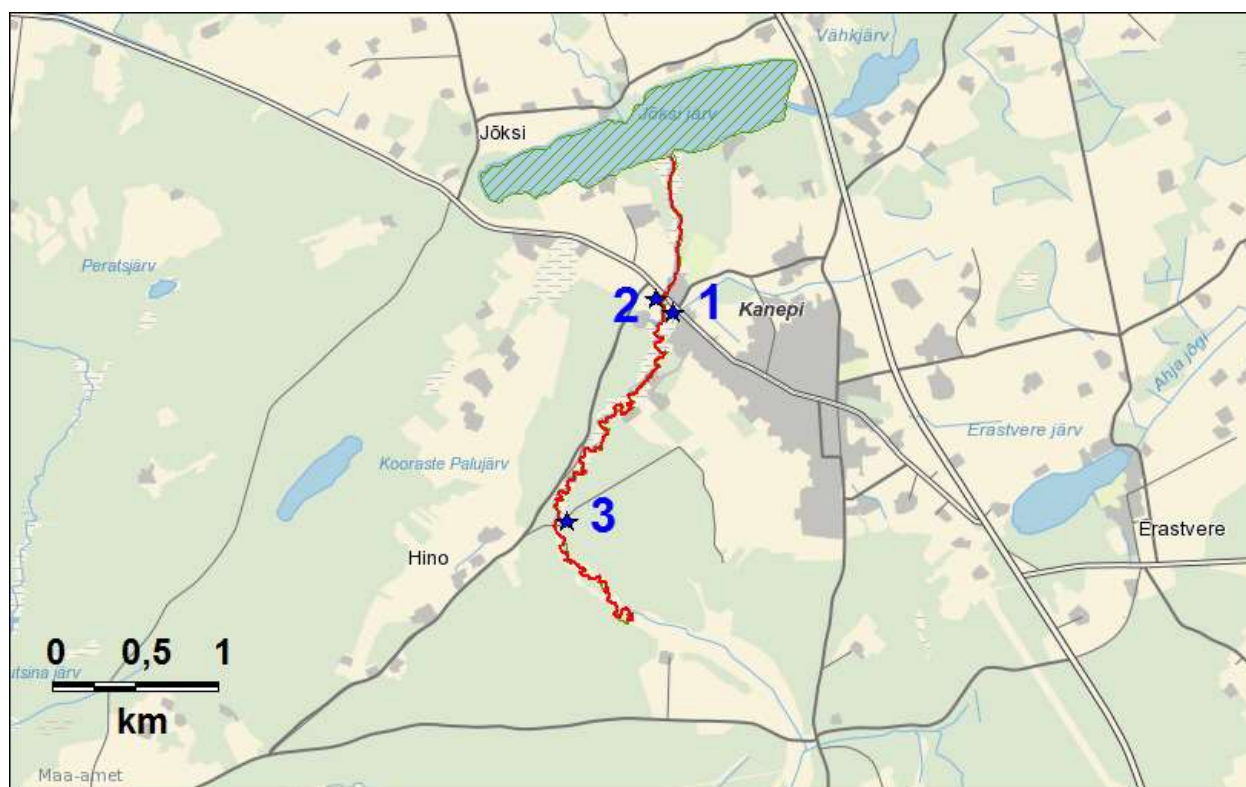
3. HOIUALA VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE NING KÜLASTUSKORRALDUS

Ainult veekogusid hõlmavate hoiualade külastamise all saab käsitleda peamiselt kallastel ja veekogul (ujuvvahendiga) liikumist.

Võhandu jõe hoiuala Sõmerpalu vallas kuulub Pühajõe puhkepiirkonda, mille üks puhkekohtadest paikneb Sulbis (<http://www.somerpalu.ee/index.php?categoryid=92>). Eramaal asuvas kohaliku omavalitsuse hallatavas puhkekohas (joonis 5) on sobilik tutvustada hoiuala ja selle väärtusi väikesel infotahvilil. Jõe kaldaid on avatud ning kaldaalasad on korrastatud eramaomanike poolt nende endi elukeskkonna parendamise eesmärgil.

Veematkade korraldamise eesmärgil on umbes 5 aasta eest hoiuala 2. osa jõesängi puhastatud vettelangenud puudest ja risust. Jõe puhastamine ei sea ohtu hoiuala väärtusi, kui seda teha kaldaid ja jõepõhja kahjustamata.

Kuigi vastavad andmed puuduvad, on hoiuala külastuskoormus tõenäoliselt madal. Külastuse suurendamine ei ole kaitsekorralduse eesmärgiks ning seetõttu ei kavandata ka vastava taristu arendamist. Vajalik on hoiuala paiknemisest ja kaitseväärtustest teavitamine loodushariduse eesmärgil.

Joonis 4. Hoiuala 1. osa olemasolevate tähiste paiknemine (aluskaart: Eesti Baaskaart, Maa-ameti WMS-rakendus, 2013).

Hoiuala looduses paiknemisest teavitamiseks kasutatakse tähistamist. Kaitsekorralduskava koostamise ajal oli Võhandu jõe hoiualast tähistatud ainult 1. osa, kus fikseeriti kaitsekorralduskava koostamise ajal kolme tähise olemasolu (joonis 4). Tähisteks olid keskmised tähised vastavalt keskkonnaministri määrusele 03.06.2004 nr 65 „Kaitstava loodusobjekti tähistamise kord ja tähised“. Tähiste tahvlid olid heas seisukorras, kuid puitpostid vajavad lähiajal uuendamist (02.10.2012 seisuga). Tähised nr 1 ja 3 (joonis 4) paiknevad hoiualast (jõest) väga kaugel, vastavalt 55 ja 80 m, ning on pigem eksitavad. Hoiuala 2. osa on tähistamata.

Visioon ja eesmärk

Visioon: hoiuala on külastajatele avatud lähtuvalt veekogu avaliku kasutamise võimalustest, külastuskoormus ei kahjusta kaitseväärtusi, külastajad on teadlikud hoiuala olemasolust.

Eesmärk: hoiuala on külastajatele avatud lähtuvalt veekogu avaliku kasutamise võimalustest, külastuskoormus ei kahjusta kaitseväärtusi külastajad on teadlikud hoiuala olemasolust.

Meetmed: uute tähiste paigaldamine; tähiste hooldus; infotahvli paigaldamine ja hooldus (infotahvli hoolduse või asendamise vajaduse kaitsekorraldusperioodil võib tingida selle kuritahtlik rikkumine).

4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE

4.1. INVENTUURID, SEIRED, UURINGUD

4.1.1. TULEMUSLIKKUSE SEIRE

Väärtustele seatud eesmärkideni jõudmiseks on vajalik kaitsereežiimi toimimise kontroll, sealhulgas inimõjust tingitud häiringute registreerimine. Lisaks ametkondadelt (Keskkonnainspeksioon jt) ja kodanikelt laekuva info registreerimisele analüüsitakse tulemuslikkuse seirel kõrgresolutsiooniga aerofotosid, otsides võimalikke mõjusid kaitseväärtustele nagu veekogu kaldajoone muutmine, uued rajatised (sh inimtekkelised paisud), koprapaisutused, raied veekaitsevööndis jm. Vajadusel teostatakse häiringuobjektide ülevaatus looduses. Tulemuslikkuse seiret teostatakse Keskkonnaameti tööülesannete täitmise raames, milleks eraldi finantseerimist ette ei nähta. Tegevus kuulub II prioriteetsusklassi.

4.1.2. VÕHANDU JÕE HÜDROBIOLOOGILINE JA HÜDROKEEMILINE SEIRE

Keskkonnaministeeriumi seireõunikult Eda Andresmaalt saadud info põhjal teostatakse Võhandu jões Kärgula seirealas seire 2013., 2014 ja 2015. a. Edasised seired kavandatakse uue seirekavaga aastateks 2016-2021. Tegevus kuulub I prioriteetsusklassi ja seda finantseeritakse seireprogrammi eelarvest.

4.1.3. ELUPAIKADE JA KAITSEALUSTE LIIKIDE SEISUNDI UURING

Tegevus on vajalik kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks. Uuring teostatakse kaitsekorraldusperioodi lõpus sama või võrreldava metoodika alusel nagu 2012. a (Hurt jt, 2012). Oluline on välja tuua kaitsekorraldusperioodi vältel elupaikade kvaliteedi ja liikide seisundi muutused. Tegevus kuulub II prioriteetsusklassi ja seda korraldab Keskkonnaamet.

4.1.4. HUTITA VESKIKOHAŠT KALADELE LÄBIPÄÄSU TAGAMINE

Veeseadusest tulenevalt on kaladele läbipääsu tagamise kohustus paisu valdajal, kellel on võimalik Euroopa Liidu struktuurfondidest taotleda tegevuse elluviimiseks toetust. Juuni 2013 seisuga ei olnud kalapääsu ehitamisega alustatud. Tegevus on vajalik ka veemajanduskava rakendamiseks tulenevalt. Tegevus kuulub I prioriteetsusklassi ja selle korraldajaks on Keskkonnaamet.

4.1.5. INIMTEKKELISTE VÄIKSEMATE RÄNDETÕKETE LIKVIDEERIMINE

Haamaste külas Ala-Parmu 42B kinnistul endises veskikohas kividest laotud paisu asemele tuleb kujundada kaladele kergesti läbitav kivikärestik. Samuti tuleb kärestikuga asendada astang Sulbis vana silla kohas (joonis 3, fotod 6 ja 7). Vajalik on ka Jõgehara paisust kaladele läbipääsu tagamine, kuigi see asub hoiualast väljas. Tegevus kuulub II prioriteetsusklassi ja selle korraldajaks on Keskkonnaamet.

4.1.6. KOPRAPAISUDE JA MUUDE LOODUSLIKE VOOLUTAKISTUSTE LIKVIDEERIMINE, KOPRA ARVUKUSE REGULEERIMINE

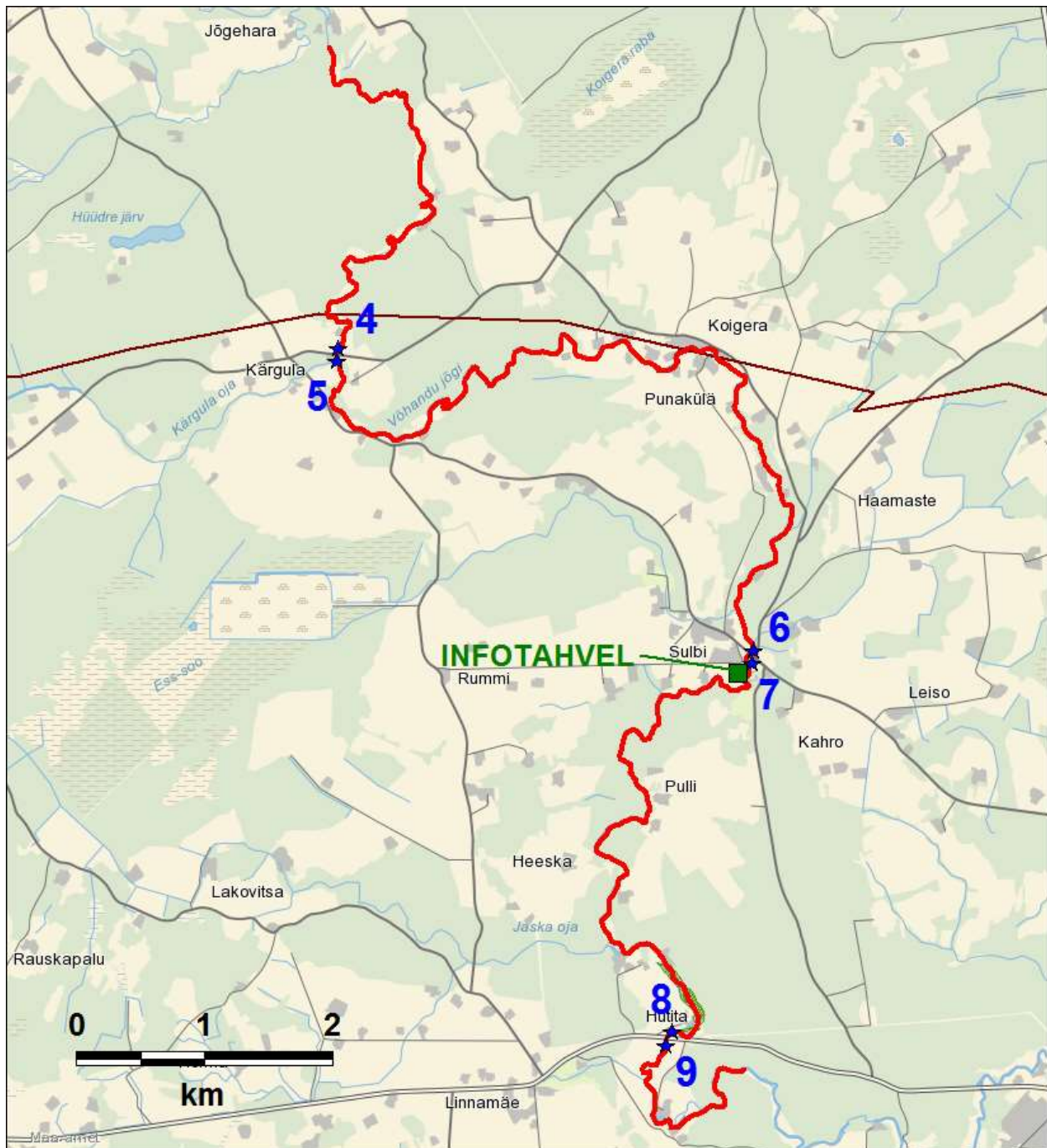
Koprapaisude ning puude ja risu kuhjumisel tekkinud voolutakistuste likvideerimine on enamasti käsitsi töö, mis seisneb paisumaterjali (oksad jm risu) kaldale tõstmises. Ligipääsemise võimalusel saaks kasutada ka kaeve- või laadimisseadmega traktorit, kuid vältida tuleb kallaste kahjustamist.

Info võimalike voolutakistuste (kalade rändetõkete) kohta tuleb registreerida ja kontrollida ning vajadusel korraldada likvideerimistööd lähtuvalt veeseadusest (§ 33¹⁰). Voolutakistuste likvideerimiseks on võimalik taotleda toetust vastavatest meetmeprogrammidest. Arvukate koprapaisude ilmnemisel tuleb vähendada kopra arvukust, vajadusel rakendada jahipidamist väljaspool jahiaega. Kopra arvukuse reguleerimisel lähtutakse jahiseadusest ja selle alamaktidest.

Tegevus on vajalik elupaiga kvaliteeti negatiivselt mõjutava teguri vältimiseks ning kalaliikide (võldas, harjus, jõforell) seisundi parandamise eesmärgil. Hoiuala lõigus nr 1 (joonis 2) ei ole koprapaisude likvideerimine kaitsekorralduslikel eesmärkidel vajalik, vaid soovituslik. Tegevuse vajadus ei ole ette prognoositav ning selgitatakse tulemusseire korras info kogumisel. Tegevus kuulub II prioriteetsusklassi ja selle korraldajaks on Keskkonnaamet.

4.1.7. TÄHISTE PAIGALDAMINE

Tegevus on vajalik hoiuala paiknemisest teavitamiseks ning seeläbi kõigile väärtustele seatud eesmärkide täitmiseks. Tähistamist vajab hoiuala Võru maakonnas Sõmerpalu vallas. Tähisteks tuleb kasutada keskmisi tähiseid vastavalt keskkonnaministri määrusele 03.06.2004 nr 65 „Kaitstava loodusobjekti tähistamise kord ja tähised“. Kokku tuleb paigaldada kuus tähist ning paigaldamise kohad on järgmised (joonis 5): Kärgula, Antsla - Kanepi tee sild, 2 tähist (sillast üles- ja allavoolu); Sulbi, Sihva - Vidrike - Kärgula - Järvere tee sild, 2 tähist (sillast üles- ja allavoolu); Hutita, Võru - Kuigatsi - Tõrva tee sild, 2 tähist (sillast üles- ja allavoolu). Tegevus kuulub II prioriteetsusklassi, selle korraldajaks on Riigimetsa Majandamise Keskus.

Joonis 5. Hoiuala 2. osa paigaldatavate tähiste ja infotahvli asukohad (*aluskaart: Eesti Baaskaart, Maa-ameti WMS-rakendus, 2013*).

4.1.8. TÄHISTE HOOLDAMINE

Tegevus on vajalik hoiuala paiknemisest teavitamiseks ning seeläbi kõigile väärtustele seatud eesmärkide täitmiseks. Hoiuala 1. osa tähistel (joonis 4) tuleb vahetada puupostid metallpostide vastu 2015. a ning tähisted nr 1 ja 3 paigaldada hoiualale (jõe) võimalikult lähedale. Tähiste, sh

ka uute tähiste (punkt 4.3.1) edasine hooldamine (taimestiku niitmine või tallamine, tähist varjava puuoksa murdmine) toimub vastavalt vajadusele. Tähiste etteprognoosimatul kadumisel või kahjustamisel (vargus, vandaalitsemine) tuleb tähist kahjustusest taastada või paigaldada uus. Kõikide tähiste ülevaatus ja vajalikud hooldustööd teostatakse kaitsekorraldusperioodi viimasel aastal. Tegevus kuulub II prioriteetsusklassi, selle korraldajaks on Riigimetsa Majandamise Keskus.

4.1.9. INFOTAHVLI PAIGALDAMINE

Tegevus on suunatud Sulbi puhkekoha külastajatele loodushariduse eesmärgil. Infotahvli formaadiks on A4 ning sisuks üldinfo hoiuala kohta (paiknemine, kaitseväärtused). Infotahvel tuleb paigaldada Sulbi puhkekohta (joonis 5). Tegevus kuulub III prioriteetsusklassi, selle korraldajaks on Keskkonnaamet koostöös kohaliku omavalitsusega.

4.1.10. KAITSEKORRALDUSKAVA UUENDAMINE

Kaitsekorralduskava on koostatud 10-aastaseks (2015-2024) perioodiks, mis jaguneb kaheks osaks. Esimese osa lõppedes (2019) tehakse vahehindamine, millega antakse hoiuala seisundi kohta ülevaade ning täpsustatakse vajalikud tegevused järgnevas viieks aastaks. Järgmiseks kaitsekorraldusperioodiks (2025 – 2034) uuendatakse kava 2024. aastal. Uuendamise aluseks on kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamine, vee-elupaikade ja elustiku ekspertiis ning muud andmed. Tegevus kuulub I prioriteetsusklassi, selle korraldajaks on Keskkonnaamet.

4.1.11. HOIUALA LAIENDAMINE JA NIME MUUTMINE

Lähtuvalt punktis 2.1 toodud põhjendustest on vajalik hoiuala laiendamine Võru - Kuigatsi - Tõrva tee sillast kuni Hansi kinnistuni (lisa 2). Võhandu jõe loodusalaaga kattuvad Võhandu jõe hoiuala läänepoolsed osad (joonis 1), mida käsitleb käesolev kaitsekorralduskava, tuleb ümber nimetada Võhandu jõe ülemjooksu hoiualaks (põhjendus vt punkt 2.1). Võhandu jõe hoiuala idapoolsed osad, mis jäävad Võhandu jõe ürgoru loodusalale, tuleb nimetada Võhandu jõe keskjooksu hoiualaks. Tegevus kuulub II prioriteetsusklassi, selle korraldajaks on Keskkonnaamet.

4.2. EELARVE

Eelarve tabelisse 1 on koondatud eelnevate analüüsidenä esitatud tööd, mis on täitmiseks käesoleva kaitsekorralduskavaga ettenähtud perioodi jooksul.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- 1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, millela kaitse-eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on väärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus; kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus;
- 2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele, eksponeerimisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- 3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele.

Tabel 1. Eelarve

Jrk nr	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Kokku
Sadades eurodes															
Inventuurid, seired, uuringud															
4.1.1	Tulemuslikkuse seire	Tulemusseire	KeA	II					X					X	
4.1.2	Võhandu jõe hüdrobioloogiline ja hüdrokeemiline seire	Riiklik seire	KAUR	I	X										
4.1.3	Elupaikade ja kaitsealuste liikide seisundi uuring	Inventuur	KeA	II										40	40
Hooldus, taastamine ja ohjamine															
4.1.4	Hutita vesikohast kaladele läbipääsu tagamine	Koosluse taastamistöö	KeA	II		X									
4.1.5	Inimtekkeliste väiksemate rändetõkete likvideerimine	Koosluse taastamistöö	KeA	II		X									
4.1.6	Koprapaisude ja muude looduslike voolutakistuste likvideerimine, kopra arvukuse reguleerimine	Koosluse taastamistöö	KeA	II	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Taristu															
4.1.7	Tähiste paigaldamine	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	II		6									6
4.1.8	Tähiste hooldamine	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	II		2								X	2

4.1.9	Infotahvli paigaldamine (A4 formaadis)	Infotahvli paigaldamine	KeA/KOV	III		1									
Kavad, eeskirjad															
4.1.10	Kaitsekorralduskava uuendamine	Tegevuskava	KeA	I					X					10	10
4.1.11	Hoiuala laiendamine ja nime muutmine	Kaitsekorra muutmine	KeA	II				X							
KOKKU					6	2								50	58

KeA – Keskkonnaamet; KAUR – Keskkonnaagentuur; RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus, KOV – kohalik omavalitsus .

5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamise aluseks on tulemuslikkuse seire, elupaikade ja kaitsealuste liikide seisundi uuringud, riikliku seire andmed ning kaitsekorralduslike tööde käigus kogutud info. Vajalik on kaitsekorraldusperioodi jooksul laekuva asjakohase info registreerimine ja säilitamine.

Kaitsekorraldusperioodi edukuse aluseks on kaitsekorralduskavas planeeritud kaitsekorralduslike tegevuste elluviimine.

Tabel 2. Kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamine

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium (lävend)	Tulemus	Selgitus
2.1	Elupaigatüüp jões ja ojad (3260)	Jõelõigu pikkus, esinduslikkus ja looduskaitsealine seisund	Pikkus 24,4 km, esinduslikkus - A, looduskaitsealine seisund - B.	Pikkus 24,4 km, esinduslikkus - A, looduskaitsealine seisund - vähemalt B.	
		Veekogumi seisund Veepoliitika Raamdirektiivi nõuete järgi	Veekogumite „Võhandu Sillaotsa jõeni“ ja „Võhandu Sillaotsa jõest Hutita paisuni“ seisund on hea.	Veekogumite „Võhandu Sillaotsa jõeni“ ja „Võhandu Sillaotsa jõest Hutita paisuni“ seisund on vähemalt hea.	
2.2.1	Võldase elupaik	Elupaiga ulatus ja liigile sobivus	Liigile on soodne elupaik 18 km pikkuse jõelõigu ulatuses.	Liigile on säilinud soodne elupaik vähemalt 18 km pikkuse jõelõigu ulatuses. Elupaiga kvaliteet on paranenud.	
		Võldase esinemine ja arvukus	Võldas esineb, arvukus on madal.	Võldas esineb, arvukus on kasvanud.	Võldase madal arvukus 2012. a võis olla tingitud ebasoodsatest looduslikest tingimustest.
2.2.2	Hingu elupaik	Elupaiga ulatus ja liigile sobivus	Liigile on soodne elupaik 1 km pikkuse jõelõigu ulatuses.	Liigile on säilinud soodne elupaik vähemalt 1 km pikkuse jõelõigu ulatuses.	
		Hingu esinemine	Hingu esinemine ei ole lähiminevikus dokumenteeritud.	Hink esineb hoiualal	Hingu arvukuse suurendamiseks otsesed meetmed puuduvad.
2.2.3	Vingerja elupaik	Elupaiga ulatus ja liigile sobivus	Liigile on soodne elupaik 3,4 km pikkuse jõelõigu ulatuses.	Liigile on säilinud soodne elupaik vähemalt 3,4 km pikkuse jõelõigu ulatuses.	
		Vingerja esinemine	Vingerja esinemine ei ole lähiminevikus dokumenteeritud.	Vingerjas esineb hoiualal	Vingerja arvukuse suurendamiseks otsesed meetmed puuduvad.

2.2.4	Rohe-vesihobu elupaik	Elupaiga ulatus ja liigile sobivus	Liigile on soodne elupaik 19,2 km pikkuse jõelõigu ulatuses.	Liigile on säilinud soodne elupaik vähemalt 19,2 km pikkuse jõelõigu ulatuses.	
		Rohe-vesihobu esinemine	Rohe-vesihobu esineb lausaliselt, arvukus on madal.	Rohe-vesihobu esineb lausaliselt, arvukus on kasvanud.	Rohe-vesihobu arvukuse suurendamiseks otsesed meetmed puuduvad.
2.2.5	Paksukojalise jõekarbi elupaik	Elupaiga ulatus ja liigile sobivus	Liigile on soodne elupaik 19,2 km pikkuse jõelõigu ulatuses.	Liigile on säilinud soodne elupaik vähemalt 19,2 km pikkuse jõelõigu ulatuses.	Hingu elupaiga parandamiseks meetmed puuduvad.
		Paksukojalise jõekarbi esinemine	Paksukojaline jõekarp esineb hoiuala 1. osas.	Paksukojaline jõekarbi levik on laienenud	Liigi esinemist mõjutavad faktorid on ebaselged.

KASUTATUD ALLIKAD

Avalikult kasutatavate veekogude nimekiri. <https://www.riigiteataja.ee/akt/313032012002> (01.07.2013).

Eesti Looduse Infosüsteem (EELIS) – andmed saadud Keskkonnaameti vahendusel (11.03.2013).

Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri. Vabariigi Valitsuse korraldus 05.08.2004 nr 615. <https://www.riigiteataja.ee/akt/328122010002> (külastatud 10.04.2013).

EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitsest. <http://www.natura2000.envir.ee/files/doc/loodusdirektiiv.pdf> (külastatud 10.04.2013).

Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas. Vabariigi Valitsuse määrus 14.07.2005 nr 183. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13291946> (külastatud 15.04.2013).

Hoiualade kaitse alla võtmine Võru maakonnas. Vabariigi Valitsuse määrus 08.09.2005 nr 235. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13293063> (külastatud 15.14.2013).

Hurt, M. Järvekülg, R., Tambets, M. 2012. Pärlijõe, Võhandu jõe, Piusa jõe, Purtsi jõe, Väikese Emajõe, Mädaajõe ja Karisilla oja hoiualade vee-elustiku ekspertiis 2012. a. Kaitsekorralduskavade koostamise eeltöö (käsikiri Keskkonnaametis).

Hurt, M., Kivistik M. 2012. Tegevuskava rakendamine jõevähi varude kaitseks, taastamiseks ja kasutamiseks aastal 2011. Eesti Maaülikooli Veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituut (käsikiri Keskkonnaametis).

Ida-Eesti vesikonna Peipsi alamvesikonna maaparandushoiukava. Kinnitatud põllumajandusministri 07.02.2012 käskkirjaga nr 19. <http://www.pma.agri.ee/index.php?id=104&sub=355&sub2=424> (külastatud 20.05.2013).

Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava. Keskkonnaministeerium, 2010. <http://www.envir.ee/vmk> (külastatud 10.04.2013).

Jahiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/116052013002> (külastatud 05.06.2013).

Järvekülg, A. 2001. Eesti jõed. – Tartu, 750 lk.

Kaitstava loodusobjekti tähistamise kord ja tähised. Keskkonnaministri määrus 03.06.2004 nr 65. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13132978> (külastatud 10.04.2013).

Kalapüügieeskiri. Vabariigi Valitsuse määrus 09.05.2003 nr 144. <https://www.riigiteataja.ee/akt/105072011021> (külastatud 10.04.2013).

Kalapüügiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122010034> (külastatud 10.04.2013).

Keskkonnaameti e-teenuste portaal. <https://eteenus.keskkonnaamet.ee/> (külastatud 10.06.2013).

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/121122011015> (külastatud 15.07.2013).

Keskkonnaregister. <http://register.keskkonnainfo.ee> (külastatud 10.04.2013).

Looduskaitseseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110062011005> (külastatud 15.07.2013).

Lõhe, jõforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistu. Keskkonnaministri määrus 15.06.2004 nr 73. <https://www.riigiteataja.ee/akt/898474> (külastatud 10.04.2013).

Maa-ameti WMS teenused. <http://inspire.maaamet.ee/teenused> (külastatud 10.04.2013).

Mikelsaar, N. 1984. Eesti NSV kalad. Valgus, Tallinn.

Mäemets, H., Trei, T. Järvede ja jõgede taimestik.

http://loodus.keskkonnainfo.ee:88/biomultifarious/country/aquatic_vegetation (külastatud 10.05.2013).

Natura 2000 standardandmebaas. <http://natura2000.eea.europa.eu/#> (külastatud 10.04.2013).

Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Auratrükk, Tallinn.

Pall, P., Järvekülg, R., Kõrs, A. Käiro, Piirsoo, K., K., Timm, H., Vilbaste, S. 2011. Jõgede hüdrobioloogiline seire 2010. a, aastaaruanne. Eesti Maaülikooli PKI Limnoloogiakeskus.

http://194.126.105.145/index.php?option=com_content&view=article&id=2129&Itemid=3 (külastatud 04.04.2013).

Pall, P., Järvekülg, R., Kõrs, A. Käiro, K., Timm, H., Vilbaste, S. 2012. Jõgede hüdrobioloogiline seire 2011. a, aastaaruanne. Eesti Maaülikooli PKI Limnoloogiakeskus.

http://194.126.105.145/index.php?option=com_content&view=article&id=2129&Itemid=3 (külastatud 04.04.2013).

Sõmerpalu Vallavalitsuse veebileht. <http://www.somerpalu.ee/index.php?categoryid=92> (külastatud 06.06.2013).

Tambets, M., Järvekülg, R., Tambets, J. 2001. Ülevaade EL Loodusdirektiivi mage- ja riimvete elupaikadest ning taime ja loomaliikidest Eestis. Eesti Loodushoiu Keskus. (käsikiri Keskkonnaametis).

Timm, H. 2007. Paks jõekarp (*Unio crassus*). Eesti Loodus, 2007/12.

Timm, H. 2011. Paksu jõekarbi (*Unio crassus*) kaitse korraldamise tegevuskava 2012-2016. Eelnõu. Eesti Maaülikool, limnoloogiakeskus (käsikiri Keskkonnaministeeriumis).

Timm, H. 2013. Siseveekogude selgrootute inventeerimise meetodika koostamine. Eesti Looduseuurijate Selts, Eesti Maaülikool (käsikiri Keskkonnaametis).

Veeseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/121122011019> (külastatud 10.04.2013).

Veepoliitika Raamdirektiiv. <http://www.envir.ee/1226> (külastatud 10.04.2013).

Veesõidukite hoidmise ja kasutamise nõuded. <https://www.riigiteataja.ee/akt/105062012007>
(kõlastatud 10.04.2013).

Vilbaste, K. (koostaja), 2004. Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis. Eesti Keskkonnaministeerium.

LISAD

LISA 1. VÄLJAVÕTE LOODUSKAITSESEADUSEST

§ 14. Üldised kitsendused

(1) Kaitsealal, hoiualal, püsielupaigas ja kaitstava looduse üksikobjekti kaitsevööndis ei või ilma kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekuta:

- 1) muuta katastriüksuse kõlvikute piire ega kõlviku sihtotstarvet;
- 2) koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid;
- 3) väljastada metsamajandamiskava;
- 4) [kehtetu - [RT I 2007, 25, 131](#) - jõust. 01.04.2007]
- 5) kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut;
- 6) anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks;
- 7) anda projekteerimistingimusi;
- 8) anda ehitusluba;
- 9) rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks.

[[RT I 2007, 25, 131](#) - jõust. 01.04.2007]

(2) Kaitstava loodusobjekti valitseja ei kooskõlasta käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud tegevust ja muud tegevust, mis vajab kaitse-eeskirja kohaselt kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitstava loodusobjekti kaitse eesmärgi saavutamist või kaitstava loodusobjekti seisundit.

(3) Kaitstava loodusobjekti valitseja võib käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud tegevuste ja muude tegevuste, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajavad kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekut, kooskõlastamisel kirjalikult seada tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitstava loodusobjekti kaitse eesmärgi saavutamist või kaitstava loodusobjekti seisundit.

(4) Kui käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud tegevusi ei esitatud kaitstava loodusobjekti valitsejale kooskõlastamiseks või tegevustes ei arvestatud käesoleva paragrahvi lõike 3 alusel seatud tingimusi, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

(5) Keskkonnaministeeriumil või Keskkonnaametil on keskkonnamõju hindamise järelevalvajana õigus määrata kaitstava loodusobjekti kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitstava loodusobjekti kaitse eesmärgi saavutamist või kaitstava loodusobjekti seisundit.

[[RT I 2009, 3, 15](#) - jõust. 01.02.2009]

5. peatükk HOIUALAD

§ 32. Hoiuala

(1) Hoiuala moodustatakse loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku soodsa seisundi tagamiseks, kui see ei ole tagatud muul käesoleva seadusega sätestatud viisil.

(2) Hoiualal on keelatud nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks hoiuala moodustati ning kaitstavate liikide oluline häirimine, samuti tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja kaitstavate liikide soodsa seisundi.

(3) Hoiualal on metsaraie keelatud, kui see võib rikkuda kaitstava elupaiga struktuuri ja funktsioone ning ohustada elupaigale tüüpiliste liikide säilimist.

(4) Metsaseaduse kohase metsateatise menetlemisel tuleb arvestada hoiuala kehtestamise eesmärki. Hoiuala valitseja võib kohustada:

- 1) tegema kavandatavat metsaraiet kindlaks määratud ajal;
- 2) kasutama kavandatava raie korral kindlaks määratud tehnoloogiat.

(4¹) Kui kavandatav uuendusraie on kooskõlas käesoleva paragrahvi lõigetega 2 ja 3, on hoiualal lubatud lageraie langi suurus kuni kaks hektarit ja laius kuni 30 meetrit ning turberaie langi suurus kuni viis hektarit.

[[RT I 2009, 53, 359](#) - jõust. 21.11.2009]

(5) Hoiualal kavandatava tegevuse mõju elupaikade ja liikide seisundile hinnatakse keskkonnamõju hindamise käigus või käesoleva seaduse §-s 33 sätestatud korras

§ 33. Hoiuala teatis

(1) Hoiuala piires asuva kinnisasja valdaja peab esitama hoiuala valitsejale teatise järgmiste tegevuste kavandamise korral:

- 1) tee rajamine;
- 2) loodusliku kivimi või pinnase teisaldamine;
- 3) veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine;

[[RT I 2007, 25, 131](#) - jõust. 01.04.2007]

- 4) biotsiidi ja taimekaitsevahendi kasutamine;
- 5) loodusliku ja poolloodusliku rohumaa ning poldri kultiveerimine ja väetamine;

[[RT I 2007, 25, 131](#) - jõust. 01.04.2007]

- 6) puisniiduilmelisel alal asuvate puude raiumine;
- 7) maaparandussüsteemi rajamine ja rekonstrueerimine.

(2) Teatis peab sisaldama kavandatud tööde kirjeldust, mahtu ja aega ning nende tegemiskoha skeemi.

(3) Teatis tuleb esitada hoiuala valitsejale vähemalt üks kuu enne tööde alustamist:

- 1) kohaletoomisega,
- 2) tähtkirjaga posti teel või
- 3) digitaalallkirjaga varustatud e-kirjaga.

(4) Teatis loetakse esitatuks postitempli või ajatempli järgi postitamise päeval või päeval, kui hoiuala valitseja on selle registreerinud.

(5) Ühe kuu jooksul teatise esitamisest arvates hindab hoiuala valitseja kavandatud tegevuse vastavust käesoleva seaduse §-s 32 sätestatud nõuetele. Hoiuala valitseja:

- 1) kinnitab teatise ja tagastab selle esitajale, kui kavandatud tööd on lubatud,
- 2) teatab teatise esitajale tingimused, mida järgides võib kavandatud töid teha või
- 3) keelab tööd, mis ohustavad hoiuala kaitstavate liikide või elupaikade soodsa seisundi säilimist, mille tagamiseks hoiuala on moodustatud.

(6) Hoiuala teatise vormi ning teatise kinnitamise, läbivaatamise ja tagastamise korra [kehtestab keskkonnaminister määrusega](#).

(7) Hoiualal ei kehti käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud teatise esitamise kohustus tulundusmaa sihtotstarbega kinnisasja elamu- ja õuema kõlvikutel tehtavate tööde kohta.

LISA 2. KAITSEKORRALDUSKAVA KOOSTAMISE KÄIGUS TEHTUD KAITSEKORRA JA PIIRIDE MUUTMISE ETTEPANEKUTE KOOND.

1) Hoiuala piiride muutmine – hoiuala koosseisu arvata jõelõik Võru - Kuigatsi - Tõrva tee sillast kuni Hansi kinnistuni (joonis 6).

Joonis 6. Ettepanek Võhandu jõe hoiuala laiendamiseks – laiendus tähistatud pideva punase joonega.

2) Võhandu jõe loodusalaga kattuvad Võhandu jõe hoiuala läänepoolsed osad nimetada ümber Võhandu jõe ülemjooksu hoiualaks. Võhandu jõe hoiuala idapoolsed osad, mis jäävad Võhandu jõe ürgoru loodusalale, nimetada ümber Võhandu jõe keskjooksu hoiualaks.

3) Korrigeerida hoiuala nime, paiknemise ja ulatuse andmed Natura standardandmebaasis, EELISes ja Keskkonnaregistris ning ja maaomandi jaotuse andmeid EELISes. Natura standardandmebaasist ja EELISest tuleb kustutada Võhandu jõe loodusalal esinevate liikide hulgast harjus (*Thymallus thymallus*), va juhul, kui kavandatakse liigi alale asustamine liigikaitseks või kalanduslikul eesmärgil.

Tabel 3. Ettepanek Natura standardandmebaasis elupaigaandmestiku muutmiseks

Loodusala kood	Loodusala nimi	Natura 2000 loodusalade standard-andmebaasi andmestik					Uus andmestik					Põhjendused	
		I lisa. Elupaigatüübid		Ala hinnang			I lisa. Elupaigatüübid		Ala hinnang				
		Kood	Katvus [ha]	A B C D	A B C		Katvus [ha]	Andmete kvaliteet	A B C D	A B C			
			Esinduslikkus	Looduskaitseline seisund	Üldhinnang				Esinduslikkus	Looduskaitseline seisund	Üldhinnang		
EE0080236	Võhandu jõe	3260	22,13	A	B	A							
EE0080236	Võhandu jõe	3260					24,19*	keskmine	A	B	A	Elupaiga hindamine kaitsekorralduskava koostamisel	

* Hoiuala laienduse jõelõigu pikkus on 2,06 km, keskmiseks laiuseks on arvestatud 10 m ning sellest lähtuvalt suureneb pindala 2,06 ha võrra.

LISA 3. VÄÄRTUSTE KOONDTABEL

Väärtus	Kaitse-eesmärk	Ohutegurid	Meetmed	Oodatavad tulemused
Elupaigatüüp jõed ja ojad (3260)	Elupaigatüübi säilimine Võhandu jõe hoiualal 24,4 km pikkuse jõeala ulatuses väga esinduslikuna (A)	Hutita veskipais	Kalapääsu rajamine.	Elupaigatüübi säilimine Võhandu jõe hoiualal 24,4 km pikkuse jõeala ulatuses väga esinduslikuna (A)
		Väiksemad inimtekkelised rändetõkked	Rändetõkete likvideerimine – astangute asemele kaladele kergesti ületatavate kivikärestike kujundamine.	
		Koprapaisud ja muud looduslikud voolutakistused	Voolutakistuste (kalade rändetõkete) esinemise kohta info registreerimine ja kontrollimine ning nende olemasolul likvideerimine.	
		Reostus ja setete koormus	Nõuetele vastav keskkonnakasutus, järelevalve; elupaiga seisundi kohta info registreerimine.	
		Negatiivse mõjuga arendustegevus kallastel	Kallaste looduslikku seisundit ohustavate tegevuste keelamine; elupaiga seisundi kohta info registreerimine.	
		Õiguserikkumised	Järelevalve.	
Võldase elupaik	Võldasele soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 18 km pikkuse jõeala ulatuses	Hutita veskipais	Kalapääsu rajamine.	Võldasele soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 18 km pikkuse jõeala ulatuses
		Väiksemad inimtekkelised rändetõkked	Rändetõkete likvideerimine – astangute asemele kaladele kergesti ületatavate kivikärestike kujundamine.	
		Koprapaisud ja muud looduslikud voolutakistused	Voolutakistuste (kalade rändetõkete) esinemise kohta info registreerimine ja kontrollimine ning nende olemasolul likvideerimine.	
		Reostus ja setete koormus	Nõuetele vastav keskkonnakasutus, järelevalve; elupaiga seisundi kohta info registreerimine.	
		Negatiivse mõjuga arendustegevus kallastel	Kallaste looduslikku seisundit ohustavate tegevuste keelamine; elupaiga seisundi kohta info registreerimine.	
		Õiguserikkumised	Järelevalve.	
Rohe-vesihobu elupaik	Rohe-vesihobule soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 19,2 km pikkuse jõeala ulatuses	Hutita veskipais	Kalapääsu rajamine.	Rohe-vesihobule soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 19,2 km pikkuse jõeala ulatuses
		Väiksemad inimtekkelised rändetõkked	Rändetõkete likvideerimine – astangute asemele kaladele kergesti ületatavate kivikärestike kujundamine.	
		Koprapaisud ja muud looduslikud voolutakistused	Voolutakistuste (kalade rändetõkete) esinemise kohta info registreerimine ja kontrollimine ning nende olemasolul likvideerimine.	
		Reostus ja setete koormus	Nõuetele vastav keskkonnakasutus, järelevalve; elupaiga seisundi kohta info registreerimine.	
		Negatiivse mõjuga arendustegevus kallastel	Kallaste looduslikku seisundit ohustavate tegevuste keelamine; elupaiga seisundi kohta info registreerimine.	
		Õiguserikkumised	Järelevalve.	
Paksukojalise jõekarbi elupaik	Paksukojalisele jõekarbile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 19,2 km pikkuse jõeala ulatuses	Hutita veskipais	Kalapääsu rajamine.	Paksukojalisele jõekarbile soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 19,2 km pikkuse jõeala ulatuses
		Väiksemad inimtekkelised rändetõkked	Rändetõkete likvideerimine – astangute asemele kaladele kergesti ületatavate kivikärestike kujundamine.	
		Koprapaisud ja muud looduslikud voolutakistused	Voolutakistuste (kalade rändetõkete) esinemise kohta info registreerimine ja kontrollimine ning nende olemasolul likvideerimine.	
		Reostus ja setete koormus	Nõuetele vastav keskkonnakasutus, järelevalve; elupaiga seisundi kohta info registreerimine.	
		Negatiivse mõjuga arendustegevus kallastel	Kallaste looduslikku seisundit ohustavate tegevuste keelamine; elupaiga seisundi kohta info registreerimine.	
		Õiguserikkumised	Järelevalve.	

Hingu elupaik	Hingule soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 1 km pikkuse jõeala ulatuses	Reostus ja setete koormus	Nõuetele vastav keskkonnakasutus, järelevalve;; elupaiga seisundi kohta info registreerimine.	Hingule soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 1 km pikkuse jõeala ulatuses
Vingerja elupaik	Vingerjale soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 3,4 km pikkuse jõeala ulatuses	Negatiivse mõjuga arendustegevus kallastel	Kallaste looduslikku seisundit ohustavate tegevuste keelamine; elupaiga seisundi kohta info registreerimine.	Vingerjale soodsa elupaiga säilimine Võhandu jõe hoiualal vähemalt 3,4 km pikkuse jõeala ulatuses
		Õiguserikkumised	Järelevalve.	

LISA 4. FOTOD

Foto 1. Hoiuala 1. osa on valdavalt „vingerja biotoop“. Jõeääre kinnistu lõunaosas on kolm järjestikku vana koprapaisu, mis taimestikku kasvanud. Selles jõelõigus koprapaisud ja voolutakistused elupaiga kvaliteeti oluliselt ei mõjuta. (14.07.2012).

Foto 2. Hoiuala 1. osa lõpus (lõik nr 2 joonisel 2) leidub ka kivise-kruusase põhjaga kiirevoolulisi alasid, mis sobivad forellile kudemiseks (14.07.2012).

Foto 3. Kärgulas maantee sillast allavoolu on jõgi kiirevooluline ja kärestikuline (16.07.2012).

Foto 4. Hutita paisu mõjuala – vool on aeglane, kaldad paiguti soised (10.08.2012).

Foto 5. Hutita veskipais ja paisualune laiend (10.08.2012).

Foto 6. Kivipais Haamaste külas Ala-Parmu 42B kinnistul on kaladele rändetõkkeks (25.07.2012).

Foto 7. Sulbi vana silla kohas astang on madala veega kaladele rändetõkkeks (25.07.2012).

Foto 8. Madal kividest laotud kivivall allpool Võru - Kuigatsi - Tõrva tee silda ehk kavandataval hoiuala laienduse lõigul. Kivivall kaladele rändetõkkeks ei ole ning selle eemaldamine ei ole elupaiga kvaliteedist lähtuvalt vajalik (09.06.2013).

LISA 5. AVALIKUSTAMISE MATERJALID

PEETRI JÕE, PIUSA JÕE, PÄRLIJÕE, VAIDVA JÕE JA VÕHANDU JÕE (jõeosad Kanepi ja Sõmerpalu vallas) HOIUALADE KAITSEKORRALDUSKAVADE KAASAMISKOOSOLEK

Memo

Toimus: Rõuge Vallavalitsuses, 15.05.2013 kl 10.00-12.15.

Koosolekul osalemise kutse saadeti 26.03.2013 Keskkonnaametile, Kanepi Vallavalitsusele, Sõmerpalu Vallavalitsusele, Mikitamäe Vallavalitsusele, Värskas Vallavalitsusele, Röpina Vallavalitsusele, Puka Vallavalitsusele, Põdrala Vallavalitsusele, Mõniste Vallavalitsusele, Vastseliina Vallavalitsusele, Rõuge Vallavalitsusele, Antsla Vallavalitsusele, Keskkonnainspeksioonile ja RMK-le ning 03.05.2013 Põllumajandusametile. Koosoleku toimumise teade oli avalikkusele kättesaadav Keskkonnaameti veebilehel alates 22.04.2013. Koosoleku teade ilmus ajalehes „Võrumaa Teataja“ 25.04.2013 ja ajalehes „Koit“ 27.04.2013.

Koosolekust võtsid osa: Meelis Mõttus (Metsavenna talu), Merlika Niidumaa (Mõniste Vallavalitsus), Rein Rõustik (Rõuge Vallavalitsus), Olev Mõttus (Rõuge Vallavalitsus), Toomas Pihu (maavaldaja), Karel Saarna (Rõuge Vallavalitsus), Mari Vaher (Mõniste Vallavalitsus), Olev Raudsepp (Põllumajandusameti Võru keskus), Tarmo Denks (RMK loodushoiuosakond), Tiina Troškin (Keskkonnaamet), Margo Hurt (OÜ Ökotasakaal, kaitsekorralduskavade koostaja).

M. Hurt andis ülevaate hoiualade moodustamise alustest, hoiualade kaitsekorrast ning kaitsekorralduskavade koostamise vajadusest, eesmärgist ja põhimõtetest. M. Hurt tutvustas hoiualasid, nende kaitseväärtusi, ohutegureid ning vajalikke meetmeid.

Avaldati arvamust, et inimestele jääb hoiuala silt ilma infotahvlita arusaamatuks, võib mõjuda eksitavana ja inimene ei julge näiteks telkida. Selgitati, et tähistamise kord on seadusandlusega sätestatud. Samas leiti ühiselt, et liiga palju tähiseid ei ole loodusesse vaja paigaldada.

Vaidva jõel Vastse-Roosa paisul on arendajal soov taastada 3 hüdroelektriturbiini ja panna veel ka neljas „archimedese kruvina“, mis kala liikumist ei takista. Paisu kasutamiseks on vee-erikasutusluba olemas, KMH tehtud, kalapääs rajatud. Elektritootmine mõjutab negatiivselt, kui on tsükliline vee tarbimine. Kaasaegsed lahendused hoiavad veetaset. Saab teha nii, et vee tase ei kõigu. See just oluline madala vee ajal.

Arendaja sõnul on Loodushoiukeskusega koostöös ja KIKi toetusel plaan rajada Vaidva jõkke 12 lõhe kudemisala. Taotluse rahastamise otsust veel ei ole. Kohalikud elanikud sellest huvitatud ja nõus valvama, et kudemisajal kalu ei häiritaks.

Kalastiku uuring Vaidvas on tehtud 2009. a ja see on ka kava koostamisel aluseks võetud.

Peetri jões on probleem Tiitsa sillast ülesvoolu ehitatud sillaga, mis on liiga madal. Suurveega liikuv risu võib silla ära viia. See sild jääb Peetri jõe hoiualast välja (paikneb ülesvoolu, Peetri jõe MKA-1).

Koosolekul tekkisid veel mitmed arutelud, mis otseselt koostatavate kaitsekorralduskavadega ei haakunud. Põhjalikumalt käsitleti paisude rajamise võimalusi (võimatust), selgitati kehtivast seadusandlusest tulenevaid piiranguid ja paisude mõju vee-elupaikadele. Kodanike poolt avaldati seisukoht, et paisude ehitamise (taastamise) lubamine tooks inimesed maale tagasi ning inimesed hoolitseksid veekogude eest.

Memo koostas:

Margo Hurt

PEETRI JÕE, PIUSA JÕE, PÄRLIJÕE, VAIDVA JÕE JA VÕHANDU JÕE (jõeosad Kanepi ja Sõmerpalu vallas) HOIUALADE KAITSEKORRALDUSKAVADE AVALIKUSTAMISKOOSOLEK

Memo

Toimus: Rõuge Vallavalitsuses, 17.07.2013 kl 11.00-12.00.

Koosolekul osalemise kutse saadeti 10.07.2013 Keskkonnaametile, Kanepi Vallavalitsusele, Sõmerpalu Vallavalitsusele, Mikitamäe Vallavalitsusele, Värska Vallavalitsusele, Räpina Vallavalitsusele, Puka Vallavalitsusele, Põdrala Vallavalitsusele, Mõniste Vallavalitsusele, Vastseliina Vallavalitsusele, Rõuge Vallavalitsusele, Antsla Vallavalitsusele, Keskkonnainspeksioonile, RMK-le ja Metsavenna talule. Koosoleku toimumise teade ja kaitsekorralduskavade eelnõud olid avalikkusele kättesaadavad Keskkonnaameti veebilehel alates 08.07.2013. Koosoleku teade ilmus 09.07.2013 ajalehtedes „Võrumaa Teataja“ ja „Koit“.

Koosolekust võtsid osa: Tiina Troškin (Keskkonnaamet), Kristel Kund, Mirjam Potter (Keskkonnainspeksioon), Olev Mõttus (Rõuge Vallavalitsus) ja Margo Hurt (OÜ Ökotasakaal, kaitsekorralduskavade koostaja).

M. Hurt andis lühiülevaate koostatud kaitsekorralduskavadest. Jooksvalt leidsid arutlust mitmed kaitsekorralduskavadega seonduvad küsimused.

Pärlijõgi on paisude tõttu kõige nendest jõgedest kõige suurema inim mõjuga. Samuti on seal suur kobraste mõju. Pärlijõe veski pais läks või lasti sel kevadel alla. Vallavalitsuse andmetel oli seal

aprilli lõpus kriitiline seis, tingituna kõrgest veetasemest. Maikuus oli pais maas ja vesi paisust ülesvoolu algupärase looduslikus jõesängis.

Koprapaisude lõhkumise lubatavus on seoses uue jahiseadusega muutunud. Lõhkumine on nagunii vaid ajutine, reguleerida tuleb ka liigi arvukust. Koprapaisude lõhkumisega tuleb alustada veevoolu suuna mõttes alt ülespoole.

Vaidva jõe hoiuala kavandata viiakse juuli lõpus avalikustamisele ja peaks kinnitatud saama veel selle aasta lõpus. Kaitsekorralduskava on koostatud hoiuala laiendust arvestades.

Vaidva ja Peetri jõe kallastel on suured veiste karjamaad. Veised käivad jõest vett joomas ja tallavad kaldaala ning jätvad sinna väljaheited. Peetri jõe äärsetel karjamaadel on tavaliselt veepiiril aed (elektrikarjus), Vaidva jõe ääres enamasti mitte. Karjatamine on Keskkonnainspektsiooni tõlgenduse järgi majandustegevus. Karjatamise piiramist või lubamist kaitsekorralduskavaga ette ei nähta, tuleb lähtuda üldistest veekaitsenõuetest ja veekogu hea seisundi saavutamisest (säilitamisest) veemajanduskava mõttes. Karjatamise võimalikule mõjule juhitakse tähelepanu – tehakse vastavad täiendused kaitsekorralduskavadesse.

Jõed, kus kalapüük täiesti keelatud, on mõistlik paigaldada hoiuala tähise posti külge kalapüügi keelust informeeriv piktogramm. Vastavad piktogrammid on Vaidva jõe ääres Vastse-Roosa silla juures. Vajalik on piktogramm paigaldada ka Piusa jõe hoiuala tähise postile Vana-Vastseliina silla juures, Peetri jõe hoiuala tähise postile Tiitsa silla juures. Kaitsekorralduskavadesse tehakse vastavad täiendused.

Kaitsekorralduskavades täiendatakse huvigruppide nimekirja: Keskkonnainspektsioon – järelevalve teostamine.

Keskkonnainspektsioon ootab infot kallasraja sulgemisest. Kallasraja sulgemise lubamist saab erandkorras taotleda.

Memo koostas:

Margo Hurt